



DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 8

(2012–2013)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge
i 2011, eksportkontroll og internasjonalt
ikke-spredningssamarbeid

Innhold

1	Bakgrunn og sammendrag	7	8	Forsvarsindustrien i Norge og internasjonalt samarbeid	33
2	Utenriksdepartementets arbeid for økt åpenhet	15	9	Eksporten av forsvarsmateriell i 2011	34
2.1	Konsultasjoner med Stortinget	15	9.1	Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner	35
3	Rammeverket for eksportkontrollen	17	9.2	Utførsel av kategori-A materiell fordelt på grupper av land	36
3.1	Eksportkontrollregelverket	17	9.3	Utførsel av kategori-B materiell fordelt på grupper av land	36
3.2	Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen	18	9.4	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land	36
3.3	Kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter ved norske læresteder	19	9.5	Eksport fordelt på vareposisjonene i liste	40
4	Praktiseringen av utenriksdepartementets retningslinjer	20	9.6	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I	40
4.1	Norges anvendelse av EUs atferdskodeks	21	9.7	Tjenester for utenlandske oppdragsgivere	52
4.2	Andre lands praksis	21	9.8	Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere	53
4.3	Dokumentasjonskrav og sluttbrukerkontroll	22	9.9	Utførsel av håndvåpen og deler til slike	55
4.4	Arbeidet med Soria Moria II og sluttbrukererklæringer	23	9.10	Forsvarets utførsler	56
5	EØS-relevant direktiv om forenklet lisensiering innenfor EU/EØS	24	9.11	Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2011	56
6	FNs Sikkerhetsråds sanksjonsregimer	25	9.12	Overføring av produksjonsrettigheter og formidling	57
7	Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning	28	9.13	Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet	57
7.1	Etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale	30	9.14	Oversikt over utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding.	58
7.2	Tiltak for kontroll med konvensjonelle våpenoverføringer	30	9.15	Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2011	59
7.3	Håndvåpen og arbeidet for å hindre ulovlig våpenhandel	30	Vedlegg		
7.4	Andre tiltak for å kontrollere omsetning og bruk av konvensjonelle våpen	31	1	Lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.	60
7.5	Merking og sporing av håndvåpen og ammunisjon, samt annet militært materiell	31	2	Delegering av myndighet etter lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi	62

3	Utenriksdepartementets forskrifter av 10. januar 1989 til gjennomføring av utførsels- reguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi, med senere endringer	63	5	Liste I: våpen, ammunisjon, annet militært materiell og tilhørende teknologi	72
4	Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål	66	6	Oversikt over medlemsskap i de multilaterale eksportkontroll- regimene 2009	74

Forklaring på forkortelser

AG	Australia Group	Australia-gruppa (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for kjemiske/biologiske våpen)
BTWC	Biological and Toxic Weapons Convention	Konvensjonen mot biologiske våpen
CWC	Chemical Weapons Convention	Kjemivåpenkonvensjonen
IAEA	International Atomic Energy Agency	Det internasjonale atomenergibyrået
MTCR	Missile Technology Control Regime	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi
NSG	Nuclear Suppliers Group	Gruppen av leverandørland for eksportkontroll av kjernefysisk materiale og relevante flerbruksvarer
NPT	Non-Proliferation Treaty	Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen
OSSE	Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
PST		Politiets sikkerhetstjeneste
TAD		Toll- og avgiftsdirektoratet
WA	The Wassenaar Arrangement	Wassenaar-samarbeidet (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer)

Meld. St. 8

(2012–2013)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 16. november 2012,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Bakgrunn og sammendrag

For syttende år på rad legger Regjeringen med dette fram en melding til Stortinget om omfanget av eksporten av våpen, ammunisjon og annet militært materiell¹, (heretter forsvarsmateriell). Den første meldingen om denne eksporten ble lagt frem i 1996.

Eksportkontrollen påvirkes sterkt av forandringer i omverdenen og av internasjonale prosesser, og Regjeringen legger derfor stor vekt på å bidra til mest mulig åpenhet om forsvarsmateriell-eksporten og om betydningen av en restriktiv eksportkontroll.

I meldingen gis det innsyn i omfanget av eksporten av forsvarsmateriell i 2011, både når det gjelder hva slags varer, tjenester og teknologi knyttet til disse varene som ble eksportert, til

hvilke mottakerland og verdien av eksporten. Det gis også informasjon om bl.a. avslag på søknader om lisens av forsvarsmateriell, om forswarets relevante eksportaktiviteter, utførsel av håndvåpen og om eksporten av flerbruksvarer² (liste II) for militær bruk. I tillegg redegjøres det for norsk eksportkontrollpolitikk, regelverket og det internasjonale arbeidet når det gjelder eksportkontroll og ikke-spredning. I forhold til tidligere meldinger, gis det en samlet oversikt om avslag på søknad om eksportlisens for forsvarsmateriell for perioden 2003–2011. Det gis også informasjon om avslag på søknad om eksport av flerbruksvarer til militær sluttbruker.

Selv om beslutninger om eksport av forsvarsmateriell fattes innen nasjonal suverenitet, har det

¹ Utenriksdepartementets liste I (vedlegg 1) beskriver dette materiellet og tilhørende teknologi. Oversiktene i meldingens kapittel ni omfatter verdien av salg av varer og tilhørende teknologi beskrevet på liste I, samt tjenester knyttet til disse varene.

² Flerbruksvarer har i utgangspunktet sivile bruksområder, men kan i tillegg ha viktige militære anvendelser. (Flerbruksvarer er beskrevet på Liste II, se www.eksportkontroll.mfa.no).

de siste årene utviklet seg en stadig tettere samarbeid både innenfor både EU og andre internasjonale fora når det gjelder eksportkontroll av konvensjonelle våpen. Norges samarbeid med EU innebærer regelmessig dialog om eksportkontrollen, samt utveksling av informasjon om avslag på søknader om eksportlisens begrunnet i atferdskodeksens kriterier. Det er en forutsetning at man tar hensyn til de andre statenes avslag, og ikke gir lisens for en tilnærmet lik eksport som et annet land har avslått. Denne forståelsen er ment å bidra til en mer enhetlig eksportkontrollpraksis over tid, samt gi bedriftene mest mulig like konkurransevilkår.

Norge har også sluttet seg til og er i ferd med å implementere et EØS-relevant direktiv rettet mot forenklede vilkår knyttet til lisensiering av forsvarsmateriell innenfor EØS-området. Direktivet har kommet i stand med sikte på å gi forsvarsbedrifter i EØS mest mulig like konkurransevilkår innenfor området.

Utenriksdepartementet samarbeider nært med Politiets sikkerhetstjeneste (PST), forsvaret og Tollvesenet om gjennomføringen av eksportkontrollen. PST har lovpålagte oppgaver knyttet til håndhevelse, forebygging og etterforskning av eksportkontrollloven og Tollvesenet når det gjelder kontroll med utførselen av strategiske varer.

Eksporten i 2011

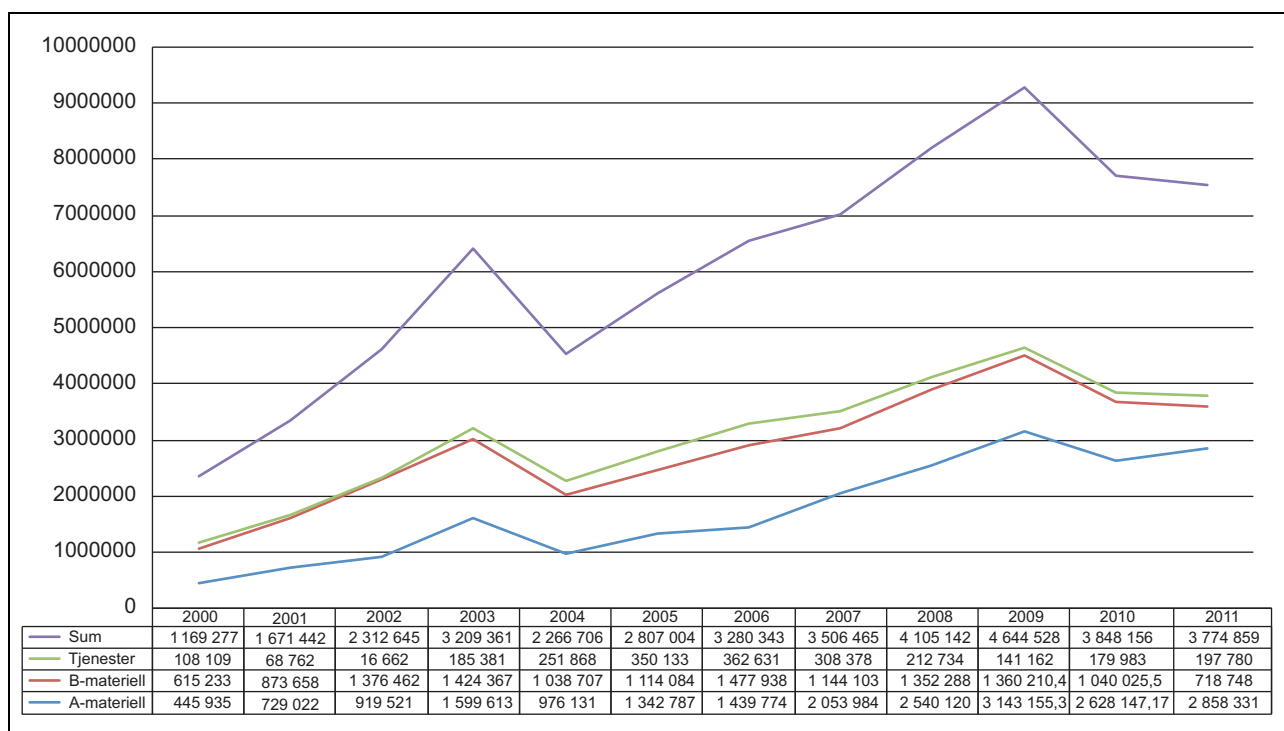
I 2011 var den samlede verdien av eksporten av varer, teknologi, tjenester, overføring av produksjonsrettigheter, formidling mellom to tredjeland og flerbruksvarer til militær sluttbruk i underkant av 3,9 milliarder kroner, hvorav ca. 3,6 milliarder utgjorde salg av varer og teknologi. Av dette utgjorde verdien av eksporten av A-materiell om lag 2,9 milliarder og B-materiell ca. 720 millioner kroner. Til sammenligning var den samlede verdien av eksporten i 2010 drøyt 3,9 milliarder kroner, hvorav ca. 3,7 milliarder utgjorde salg.

Sammenlignet med 2010 var det i 2011 en økning i eksporten av A-materiell på omlag 230 millioner (8,8 %), mens eksporten av B-materiell sank med ca. 641 millioner (-31 %).

Verdien av tjenester, overføring av produksjonsrettigheter, formidling og retur av varer til utenlandsk eier utgjorde i 2011 ca. 260 millioner, tilnærmet likt i forhold til i 2010. Retur til utlandet gikk ned med 23 % og verdien av overføring av produksjonsrettigheter sank med 100 % i 2011.

I forhold til i 2010, var det i 2011 en nedgang i verdien av den totale eksporten på om lag 66 millioner (-1,7 %).

I tråd med trenden, gikk om lag 91 % av eksporten av A-materiell og 97 % av eksporten av B-materiell til NATO-landene og andre europeiske land.



Figur 1.1 Utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell 2000–2011

I forhold til i 2010, var det i 2011 nedgang i eksporten særlig til USA (om lag 660 millioner) og til Canada (ca. 100 millioner). I samme periode var det økning i verdien av eksporten til Tyrkia (ca. 169 millioner), Sveits (ca. 158 millioner), Brasil (ca. 101 millioner) og Sverige (ca. 96 millioner).

Det ble gitt 14 avslag på søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell i 2011. I Kap. 9.11 fremgår en samlet oversikt over alle avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell siden 2003.

Utviklingen i omfanget av eksporten av forsvarsmateriell har vært som følger siden 2000:

Svingninger i eksporten av forsvarsmateriell fra et år til et annet skyldes ofte tidspunktet for når større enkeltleveranser finner sted.

I meldingens kapittel 9 fremgår ytterligere informasjon om eksporten.

Åpenhet om eksporten

Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996 er innsynet i eksporten blitt betydelig styrket, og muligheter for enda mer åpenhet innenfor rammen av den strenge taushetsplikten i eksportkontrollloven vurderes fortløpende. Den første meldingen som ble fremlagt i 1996 inneholdt seks oversikter om eksporten, mens meldingene som er lagt frem de siste årene fremstiller eksporten i tretten tabeller og figurer.

Meldingen som ble fremlagt i 2006 ga for første gang innsyn i forsvarsmyndighetenes utførsel av eget materiell, samt om utførselen av håndvåpen fra Norge. I 2008 ble det for første gang gitt informasjon om eksport av sivile varer til militære sluttbrukere, samt om utførsel av beskyttelsesutstyr for humanitær minerydding. I 2007 tok Regjeringen initiativ til å invitere media og organisasjoner til et møte for å presentere meldingen. Dette åpenhetstiltaket er videreført hvert år siden.

I årets melding er det fortsatt lagt vekt på å beskrive varene som er eksportert best mulig. Meldingen gir også en samlet oversikt over avslag på lisenssøknader i perioden 2003–2011.

Regjeringen legger vekt på å arbeide innenfor en rekke internasjonale fora for at også andre land skal utvise mer åpenhet om sin våpeneksport.

Konsultasjoner med Stortinget

Det er en etablert praksis med å konsultere Stortingets organer i eksportkontrollsaker av særlig utenrikspolitisk interesse og betydning. Som følge av urolighetene i Midtøsten og Nord-Afrika, konsulterte bl.a. Regjeringen i april 2010 Stortinget

om norsk eksportpraksis overfor landene i regionen. Praksisen med å konsultere Stortinget på denne måten er en linje som Regjeringen vil videreføre fremover.

Disse konsultasjonene kommer i tillegg til stortingsmeldingene som er lagt frem hvert år siden 1996.

I kapittel 2 fremgår ytterligere informasjon om arbeidet med større åpenhet og konsultasjoner med Stortinget.

Sluttbrukererklæringer

I Soria Moria II heter det at Regjeringen vil «opprettholde og videreutvikle et strengt regelverk for norsk våpeneksport. Regjeringen har som mål å innføre sluttbrukererklæring fra alle land, og arbeide for at dette blir norm i NATO».

I retningslinjene fremgår det nærmere bestemmelser om krav til dokumentasjon. Ved eksport av kategori A-materiell til NATO-land skal det kreves dokumentasjon som godtgjør sluttbruker. Således kreves alltid sluttbrukerdokumentasjon ved eksport av våpen til NATO-land, og en gjennomgang viser at slik dokumentasjon vanligvis omfatter forsikringer knyttet til reeksport.

Innhenting av informasjon fra NATO-landene i 2010 har vist at NATOs medlemsland i hovedsak følger den samme praksis som Norge når det gjelder krav til dokumentasjon. I det videre arbeidet om en norm blant NATO-landene, herunder når det gjelder eksport til tredjeland, har Regjeringen arbeidet langs flere spor.

Spørsmålet om en norm i NATO er tatt opp bilateralt med en rekke NATO-land. Det pågår drøftelser med amerikanske myndigheter med sikte på å fremme målsetningen i Soria Moria II. Fra norsk side vil vi videreføre dette arbeidet, både bilateralt og innenfor NATO.

Norge deltar aktivt i Wassenaar-samarbeidet, hvor alle NATO-landene er med, og hvor spørsmålet om sluttbrukerforsikringer drøftes. I ATT-forhandlingene arbeidet Norge aktivt i forhandlingene, også med sikte på at en avtale skal inneholde bestemmelser om sluttbrukererklæringer.

I meldingens Kap 3 omtales rammeverket for eksportkontrollen og arbeidet med å styrke kontrollen med eksport av forsvarsmateriell nærmere.

Kunnskapsoverføring

I Meld. St. 25 (2010–2011) ble det redegjort nærmere for arbeidet med å etablere en målrettet kon-

troll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter.

FNs Sikkerhetsråds resolusjoner om sanksjoner mot Iran og Nord-Korea, oppfordrer stater til å utvise årvåkenhet når det gjelder overføring av kunnskap til studenter fra disse landene når det vurderes å kunne innebære en uakseptabel risiko for bruk i forbindelse med masseødeleggelsesprogrammer. Det er imidlertid opp til de enkelte stater å utøve en slik kontroll på nasjonalt grunnlag.

Kunnskapsoverføring til utenlandske studenter representerer særlige utfordringer, herunder når det gjelder prinsippet om akademisk frihet og målsetningen om å bidra til at studenter fra land i tredje verden skal kunne få utdanning.

Kontroll med teknologioverføring, herunder i form av kunnskap, vil gjelde studier som berører de 10 teknologiområdene som er definert i Utenriksdepartementets liste II (flerbruksvarer), samt mot militære varer og teknologi generelt. Kontrollen vil også basere seg på kriterier rettet mot nivået på utdanningen som søkes, om studenten kommer fra et land som er gjenstand for FN-sanksjoner eller det foreligger annen begrunnet bekymring om at hjemlandet har skjulte masseødeleggelsesvåpenaktiviteter. Kontrollen vil rettes mot teknologioverføring som innebærer kunnskap som ikke er allment tilgjengelig, og som kan ha en direkte betydning for å bruke, fremstille eller produsere varene som er kontrollert etter de enkelte kategoriene i Utenriksdepartementets lister.

Det anses ikke praktisk eller formålstjenlig å innføre en generell lisensplikt for studenter. Målet er å etablere rutiner for å identifisere reelle risikotilfeller. Det legges vekt på å sikre en kontroll som vil være av forebyggende karakter. Utenriksdepartementet vil i samarbeid med andre relevante offentlige myndigheter, og på basis av ovennevnte teknologikategorier iverksette en styrket kontrollordning for å identifisere risikotilfeller.

Det er redegjort nærmere om dette spørsmålet i meldingens Kap 3.3.

Norsk politikk og praktiseringen av eksportkontrollregelverket

Stortingets vedtak fra 1959 slår fast at «hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig». I en presisering som Stortinget samlet seg om i 1997 heter det at vurderingen skal omfatte en rekke politiske forhold, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og

respekt for grunnleggende menneskerettigheter. Regjeringen anser stortingets vedtak som bindende pålegg om hvordan eksportkontrollen for forsvarsmateriell skal utøves.

Utenriksdepartementet er gitt myndighet i Kgl. res. til å administrere eksportkontrollloven, og utarbeide forskrifter og retningslinjer for gjennomføring av kontrollen. Retningslinjene fra 28. februar 1992, med senere endringer, er veiledende for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål. Retningslinjene fastsetter prinsipper for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell. EUs atferdskodeks fra 2008 er tatt inn i retningslinjer som vedlegg A-kriteriene.

På bakgrunn av de dramatiske hendelsene i Midtøsten og Nord-Afrika i 2011, ba Utenriks- og forsvarskomiteen jf. Innst. 62 S (2011–2012) om Meld. St. 25 (2010–2011) om at

«regjeringen inkluderer en vurdering i neste års melding om eksport av forsvarsmateriell, av om risikovurderingene er robuste nok og om praksis er streng nok når det gjelder eksport til autoritære regimer, regimer som pr definisjon kan bli ustabile og der det foreligger fare for at utstyret kan benyttes til intern undertrykking eller menneskerettighetsbrudd. I denne vurderingen ber komiteen om at det også vises til andre lands praksis og EUs atferdskodeks og Norges anvendelse av denne, med særlig vekt på kriteriet om å vise respekt for menneskerettigheter og internasjonal humanitærret».

Verken i stortingets vedtak eller i utenriksdepartementets retningslinjer anvendes konkrete karakteristikk som «udemokratiske» eller «autoritære regimer».

I meldingen om eksporten i 2010 (Meld.St. 25 (2010–2011)) ble det gitt en redegjørelse om eksporten av forsvarsmateriell til land i Midtøsten og Nord-Afrika. Omfanget av eksporten viste at det er ført en restriktiv linje når det gjelder hvilke stater som kan få motta forsvarsmateriell fra Norge.

Departementet mener at det er rom innenfor gjeldende regelverk og retningslinjer for mer systematiske risiko-vurderinger av mottakerland som ikke rammes av 1959-vedtaket. For å legge til rette for dette, vil departementet bruke en sjekkliste utarbeidet i samarbeid med Stockholm Peace Research Institute (SIPRI). Dette er ment å særlig støtte opp under anvendelsen av retningslinjenes

kriterium 2³ og kriterium 3, som gjenspeiler de samme atferdskriteriene i EUs felles holdning om våpeneksport. Kriterium 2 retter seg mot menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten, og kriterium 3 omhandler den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter.

I tillegg til slik styrket systematikk vil vi styrke eksportkontrollforskriftens adgang til å trekke tilbake en eksportlisens, ved å inkludere hjemmel til å suspendere eller begrense en tidligere utstedt lisens. Dette vil bidra til å senke terskelen for å gripe inn og stanse en utførsel når situasjonen i mottakerlandet vesentlig endres.

Det faktum at B-materiell også kan brukes til intern undertrykking, gjør at det foreslås å stramme inn retningslinjene for å gjøre det klart at søknader om B-materiell kan avslås med begrunnelse i atferdskriteriene.

Fortsatt individuell lisensiering overfor land utenfor den mest nærstående kretsen av land vil sikre god oversikt og mulighet til å suspendere eller trekke tilbake en lisens dersom forholdene i mottakerstaten skulle endres vesentlig. I kjølvannet av hendelsene i MØNA hadde mange land utfordringer med å stanse utførsler fordi det var gitt åpne lisenser som gjorde det krevende å skaffe oversikt og stanse eksport på en effektiv måte.

Med disse tiltakene er det Regjeringens målsetning å sikre en streng og restriktiv eksportkontroll når det gjelder forsvarsmateriell til autoritære regimer.

I meldingens Kapittel 4 redegjøres det nærmere om praktiseringen av retningslinjene, herunder anvendelsen av atferdskriteriene og om andre lands praksis.

EU/EØS-direktiv om forenkling av lisensieringsformater

For å sikre gjennomføring av et EØS-relevant direktiv om forenkling og større samordning av lisensieringsformater ved leveranse av militære varer mellom EU og EØS-land, vil det gjennomføres høring om en ny eksportkontrollforskrift høsten 2012, med sikte på norsk gjennomføring av direktivet primo 2013. Direktivet berører ikke de enkelte staters beslutning om å tillate eksport av

forsvarsmateriell eller ikke, men beskriver lisensformater og -betingelser som forutsettes benyttet for eksport innad i EU/EØS-området. Hensikten er å gi forsvarsindustrien i landene i området mest mulig like konkurransevilkår. I meldingens Kap 5 gis det mer informasjon om direktivet.

Sanksjoner og våpenembargo

Norge gjennomfører relevante vedtak om våpenembargo fattet av FNs Sikkerhetsråd og i OSSE, uavhengig av om de har bindende eller ikke-bindende karakter. I praksis har Norge også sluttet seg til og etterlever EU-vedtak om våpenembargo, hvor tiltaksregimer mot Burma, Zimbabwe og Syria gjennomføres i egen forskrift.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Iran og supplerende tiltak.

FNs sikkerhetsråd har vedtatt mer omfattende sanksjoner mot Iran.

Sanksjonene retter seg mot Irans kjernefysiske program, herunder også leveringsmidler for masseødeleggende våpen, samt mot transport, formidling og eksport av konvensjonelle våpen. Sanksjonene angir bl.a. forbud mot eksport av visse varer direkte eller indirekte til Iran, samt forbud mot investeringer og finansiering i denne forbindelse. De omfatter også reiserestriksjoner for iranske statsborgere som knyttes til landets kjernefysiske program.

Sikkerhetsrådet oppfordret i resolusjon 1929 dessuten til ytterligere tiltak og generell årvåkenhet i samkvem med iranske interesser.

Den 26. juli 2010 fulgte EU opp både Sikkerhetsrådets bindende vedtak og oppfordringene om ytterligere tiltak mot Iran. Norge sluttet opp om denne beslutningen allerede dagen etter. Det var viktig for Norge å slutte opp om EUs tiltak både for å skape like rammebetingelser i Europa og for å unngå at Norge skulle kunne fremstå som et fristed for typer av samhandel med Iran som ellers ville være forbudt i Europa.

De supplerende EU-tiltakene har bl.a. medført omfattende restriksjoner rettet mot bank-, finans- og forsikringsbransjen, shipping samt investeringer i og handel innenfor petroleums- og petrokjemisektoren. Listen over iranske personer og foretak omfattet av reiserestriksjoner og frys av midler er fortløpende blitt oppdatert og inkluderer nå personer som har begått alvorlige MR-brudd. Som en del av endringsforskrift av 15. juni 2012, er også forbudet mot handel med flerbruksvarer og -teknologi skjerpet.

³ Jf. EUs felles holdning om våpeneksport. EUs åtte atferdskriterier er tatt inn i Utenriksdepartementets retningslinjer som vedlegg A-kriteriene.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Nord-Korea

Med utgangspunkt i FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1718 (2006), og resolusjon 1874 (2009), er det fastsatt en egen forskrift⁴ om sanksjoner mot Nord-Korea for å sikre gjennomføring i nasjonal rett.

Forskriften gir bl.a. forbud mot at norske rettssubjekter og enhver som befinner seg på norsk territorium, leverer våpen eller annet militært materiell, samt flerbruksvarer for masseødelegelsesvåpen, til Nord-Korea. I tillegg er det forbud mot eksport av visse luksusvarer, påbud om frysing av formuesgoder som tilhører eller direkte eller indirekte kontrolleres av listeførte personer og enheter og forbud mot å stille formuesgoder til rådighet for de nevnte personene eller enhetene.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Libya

Med utgangspunkt i FN sikkerhetsråds resolusjon 1970 (2011) og 1973 (2011), samt EUs relevante rådsbeslutninger og forordninger, har Utenriksdepartementet fastsatt en egen forskrift om sanksjoner mot Libya⁵ for å sikre norsk gjennomføring.

Sanksjonene mot Libya gjelder forbud mot eksport, import og frakt av våpen og relatert materiell mv., forbud mot salg av utstyr som kan bli brukt til intern undertrykkelse, påbud om frysing og forbud mot å gjøre tilgjengelig midler til personer knyttet til det tidligere regimet mv.

Norsk tilslutning til EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak

Slike tiltak kan gjennomføres med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksetjing av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler (tiltaksloven).

Med hjemmel i tiltaksloven gjennomføres tiltaksregimer i egne forskrifter som inneholder våpenembargo mot Burma (Myanmar), Republikken Zimbabwe og mot Syria.

I kapittel 6 redegjøres nærmere om våpenembargo og sanksjonsregimer.

Multilateralt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Det foregår et omfattende multilateralt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning. Eksportkontrollregimene som er etablert, danner i stor grad rammeverk for medlemslandenes nasjonale eksportkontroll når det gjelder varelistene og kontrollmekanismer.

Wassenaar-samarbeidet og missilkontrollregimet MTCR er det eneste internasjonale eksportkontrollfora som retter seg mot konvensjonelle våpen og relevant høyteknologi. I 2011 ble det gjennomført særskilte forhandlinger med sikte på å styrke og videreutvikle samarbeidet. Det ble enighet om å styrke en rekke retningslinjer, herunder om kontroll med lisensiert produksjon.

De siste årene har det også utviklet seg et nærmere samarbeid i andre internasjonale fora om bedre kontroll med konvensjonelle våpen, særlig håndvåpen og lette våpen, herunder i OSSE, EU og innenfor FN. Dette er en utvikling Regjeringen aktivt støtter.

Gjennom de multilaterale eksportkontrollregimene tar leverandørland et særlig ansvar ved å støtte opp under de folkerettslige avtalene på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjernivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

I motsetning til tilsynskonferansen for avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) i 2005, lyktes man i 2010 å komme til enighet om 64 oppfølgingspunkter fordelt på avtalens tre pillarer om henholdsvis nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernekraft.

Tilsynskonferansen i 2010 bekreftet på nytt kjernevåpenstatenes forpliktelse til å eliminere sine arsener. For første gang ble den humanitære dimensjonen ved bruk av kjernevåpen omtalt i et sluttokument, inkludert de katastrofale konsekvensene som bruk av slike våpen ville medføre, og forpliktelsene til å etterleve humanitæretten til enhver tid også hva angikk kjernevåpen. Dette var et perspektiv som fikk ytterligere oppmerksomhet da alle verdens Røde Kors- og Røde Halvmåneforeninger i november 2011 vedtok en felles resolusjon om å arbeide for et forbud mot

⁴ Forskrift om sanksjoner mot Nord-Korea av 15. desember 2006 nr 1405

⁵ FOR 2011-03-11 nr 265: Forskrift om sanksjoner mot Libya, fastsatt ved kgl.res. 11. mars 2011 med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av FN Sikkerhetsråds, jf. SR resolusjon 1970 (2011) og 1973 (2011), samt lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksetjing av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomisk eller annen samkvem med tredjestater eller rørsler, jf. EUs rådsbeslutning 2011/137/FUSP og 2011/178/FUSP og forordning (EU) nr. 204/2011, forordning (EU) nr. 233/2011, forordning (EU) nr. 272/2011 og forordning (EU) nr. 296/2011.

kjernevåpen på humanitært grunnlag. Det første forberedende møte (PrepCom) for den neste NPT-tilsynskonferansen i 2015 fant sted i mai 2012 i en god atmosfære. De humanitære innfallsvinklene fikk stor oppmerksomhet. Her ble det også gjort kjent at Norge vil arrangere en internasjonal konferanse i mars 2013 om humanitære konsekvenser av kjernevåpen og hvilken humanitær beredskap man har for å håndtere en slik situasjon. Konferansen vil være åpen for alle land, samt sentrale FN-organisasjoner, Røde Kors og frivillige organisasjoner.

I februar 2011 ratifiserte USA og Russland den nye START-avtalen om nedskjæring av strategiske atomvåpen. Avtalen er den første reelle atomnedrustningsavtalen på 19 år og setter tak for utplasserte strategiske stridshoder og leveringsmidler. Norge viderefører sin pådriverrolle for å styrke det multilaterale nedrustnings- og ikke-spredningsregimet og Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) sitt arbeid for å hindre spredning, og for økt sikkerhet og trygghet knyttet til fredelig utnyttelse av kjernekraft.

Det er redegjort nærmere om disse spørsmålene i meldingens Kapittel 7.

Etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale

Regjeringen ønsker å fremforhandle et globalt, effektivt og folkerettslig bindende instrument for å bekjempe dårlig regulert og ulovlig våpenhandel. Forhandlingsmandatet for etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale (Arms Trade Treaty/ATT) ble vedtatt i første komité i FN i 2009. Som fastsatt i mandatet ble det i juli 2012 gjennomført en diplomatkonferanse hvis hensikt var på basis av konsensus å fremforhandle en juridisk bindende våpenhandelsavtale. Det ble ikke oppnådd enighet om en avtale under ATT-konferansen i New York i juli 2012, og den videre oppfølging i FN vil være opp til medlemslandene under Generalforsamlingen høsten 2012.

Norge har vært en aktiv pådriver i ATT-forhandlingene, og har også hatt et tett samarbeid med det sivile samfunn i denne prosessen. Vi vil videreføre dette samarbeidet i det videre arbeidet med ATT. For Norge er det viktig at en ATT bidrar til en reell endring i land hvor bruk og tilgang på konvensjonelle våpen fører til væpnet vold og menneskelige lidelser, brudd på internasjonal humanitærrett og grunnleggende menneskerettigheter og til manglende utvikling. Vi har derfor vært opptatt av at avtalen må ha klare bestemmelser som adresserer dette, samt at avta-

len må omfatte alle relevante konvensjonelle våpen samt ammunisjon.

I Kap 7.1 er det redegjort nærmere om ATT.

Merking og sporing av forsvarsmateriell

I Soria Moria II heter det at Regjeringen «vil arbeide for at merking og sporingsmekanismer for norske våpen og ammunisjon utbedres, og jobbe for tilsvarende systemer internasjonalt».

Regjeringen tok i 2010 initiativ til en dialog med store norske forsvarsbedrifter om merking og sporingsspørsmål. I denne dialogen er det bl.a. kommet frem at bedriftene gjennomfører merkings- og sporingssystemer for sine produkter.

I Norge er det bare Nammo Raufoss AS som produserer ammunisjon, og konsernet har et merkings- og sporingssystem som innebærer at all ammunisjon som produseres av Nammo-konsernet er merket og at alle leveranser fra konsernet kan spores.

Så lenge det ikke er enighet om et internasjonalt bindende instrument, mener Regjeringen at det er viktig at norske bedrifter gjennomfører gode merkings- og sporingssystemer.

Regjeringen arbeider for å oppnå enighet om et folkerettslig bindende instrument for merking og sporing av håndvåpen og ammunisjon.

I Kapittel 7.5 er det redegjort nærmere om arbeidet om merking og sporing.

Forsvarsindustrien i Norge og internasjonalt samarbeid

De økte krav til forsvarsmateriell har bidratt til en sterk utvikling av ny teknologi og produkter fra forsvarsindustrien i Norge.

Den teknologiske utviklingen innebærer bl.a. at det er blitt stadig dyrere å utvikle moderne forsvarsmateriell, og bedriftene har måttet tilpasse seg ved å inngå både nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utvikling og produksjon av nytt militært materiell.

En rekke norske forsvarsindustribedrifter besitter viktig nisjekompetanse som muliggjør tett samarbeid med store internasjonale partnere. Dette har muliggjort et bredt engasjement av norske bedrifter som underleverandører til produsenten av Norges neste kampfly F-35.

EUs nye forsvarsdirektiv (2009/81/EC) har som målsetning å åpne EUs marked for forsvarsmateriell for konkurranse på like og ikke-diskriminerende vilkår. Dersom direktivet reelt fører til en mer åpen og likeverdig konkurransesituasjon i

Europa, vil dette kunne gi norsk forsvarsindustri økte muligheter på det europeiske markedet.

Forsvarsdepartementet arbeider aktivt for at norsk forsvarsindustri skal kunne bidra som

underleverandør ved større materiellkjøp fra utlandet.

Det er redegjort mer om spørsmålet i meldingens Kap 8.

2 Utenriksdepartementets arbeid for økt åpenhet

Regjeringen tok allerede i 1995 initiativ til en egen årlig stortingsmelding om omfanget av den faktiske forsvarsmaterielleksporten fra Norge. Bakgrunnen var at handelsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå (SSB) ikke omfatter alle militære varer som er gjenstand for eksportkontroll.

Siden 1996 er graden av innsyn i forsvarsmaterielleksporten blitt betydelig styrket.

Regjeringens målsetting er å fortsatt bidra til størst mulig åpenhet om utførselen av norsk forsvarsmateriell, samt om eksportkontrollpolitikken og praktiseringen av regelverket. De første meldingene som ble fremlagt inneholdt seks oversikter om eksporten av forsvarsmateriell. Meldingene som er lagt frem de siste årene fremstiller eksporten i tretten tabeller og figurer. Det legges stor vekt på å beskrive varene som eksporteres best mulig. Meldingen som ble fremlagt i 2006 ga for første gang innsyn i forsvarsmyndighetenes utførsel av eget materiell, samt om utførselen av håndvåpen fra Norge. I 2008 ble åpenheten ytterligere styrket, da det for første gang ble gitt informasjon om eksport av sivile varer til militære sluttbrukere, og om utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk av humanitære organisasjoner i forbindelse med minerydding. I 2007 inviterte Regjeringen for første gang også media og organisasjoner til et møte for å presentere meldingen. Dette åpenhetstiltaket er videreført hvert år i forbindelse med fremleggelsen av meldingen til Stortinget.

Det er imidlertid nødvendig å sikre at økt innsyn om eksporten skjer innenfor rammen av de begrensninger som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

De siste årene har sivile organisasjoner og presse vist en stadig større interesse for eksportkontroll og forsvarsmateriell. Fra Regjeringens side er man opptatt av å delta i debatten, og på

denne måten bidra med underlag til en bred diskusjon om spørsmål knyttet til denne delen av norsk sikkerhetspolitikk. Siden 2007 har Regjeringen invitert presse og organisasjoner til et møte for å presentere eksportkontrollmeldingens innhold på selve fremleggelsesdagen. Regjeringen ønsker å videreføre denne praksisen.

Oversiktene i meldingen bygger på omfattende rapportering fra eksportbedriftene. Når en bedrift får eksportlisens for forsvarsmateriell, er det en betingelse at de enkelte utførlene regelmessig rapporteres til Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementet legger stor vekt på å kvalitetssikre materialet slik at informasjonen som gis i den årlige meldingen til Stortinget er så korrekt og komplett som mulig. Dette krever gode saksbehandlings- og informasjonssystemer i departementet, både for å ivareta store mengder sensitive data knyttet til lisensarbeidet, bedriftenes rapporter og for å kunne prosessere oversiktene i de årlige meldingene på en sikker måte. Det arbeides med å få på plass et nytt og adekvat elektronisk system for å kunne sikre disse oppgavene på en god og trygg måte også i fremtiden.

Norge arbeider aktivt i relevante fora for at også andre land skal utvise åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport.

2.1 Konsultasjoner med Stortinget

I Norge forvaltes eksportkontrollen av strategiske varer av Utenriksdepartementet som del av utenriksministerens konstitusjonelle ansvar.

Det er etablert forutsigbare retningslinjer for Utenriksdepartementets praktisering av stortingets vedtak og presiseringer.

Det er en etablert praksis med å konsultere Stortinget i saker av særlig utenrikspolitisk interesse og betydning før avgjørelse i eksportkontrollspørsmål tas. Som følge av urolighetene i Midtøsten og Nord-Afrika, informerte bl.a. Regjeringen i april 2010 Stortinget om norsk eksportpraksis overfor landene i regionen. Praksisen med å konsultere Stortinget på denne måten er en linje som Regjeringen vil videreføre.

Stortinget blir også holdt løpende informert gjennom de årlige meldingene om eksporten av forsvarsmateriell som er fremlagt siden 1996. I til-

legg til å gi omfattende innsyn i omfanget av denne eksporten, redegjøres det også om departementets praktisering av retningslinjene.

3 Rammeverket for eksportkontrollen

Det politiske grunnlaget for kontrollen med eksport av forsvarsmateriell er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, som slår fast at:

«det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

I vedtak av samme dato tar Stortinget

«til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurderingen må være avgjørende for om eksport skal finne sted».

I 1997 sluttet et enstemmig Storting seg til en presisering om at

«Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».

Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt. For dette formål, og for å gi eksportørene større innsyn og forutsigbarhet om kontrollen med eksport av forsvarsmateriell, utarbeidet Utenriksdepartementet retningslinjer i 1992¹ for behandlingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell. Det er redegjort for departementets praktisering av retningslinjene i de årlige

meldingene til Stortinget som er fremlagt siden 1996.

Som en utdypning av Utenriksdepartementets retningslinjer, ble EUs åtte atferdskriterier som inngår i en felles holdning vedtatt av EUs utenriksministere i desember 2008, tatt inn i et eget vedlegg til retningslinjene (vedlegg A-kriteriene).

De åtte kriteriene gir på denne måten større innsyn i Utenriksdepartementets vurderinger av en rekke politiske spørsmål jfr. 1959-vedtaket og 1997-presiseringen. Det ble redegjort grundig for kriteriene i Meld. St. 21 (2009–2010).

I tillegg har Norge påtatt seg forpliktelser gjennom vedtak i internasjonale fora, herunder i Wassenaar-samarbeidet (WA) som retter seg mot konvensjonelle våpen, militært materiell og relevante flerbruksvarer. WAs retningslinjer og konsensusvedtak har også betydning for gjennomføringen av norsk kontroll med eksporten av forsvarsmateriell. Det internasjonale eksportkontroll og ikke-spredningssamarbeidet er nærmere omtalt i meldingens kapittel 6.

3.1 Eksportkontrollregelverket

Utenriksdepartementet har ansvaret for kontrollen med eksport fra Norge av våpen, ammunisjon og annet militært materiell², flerbruksvarer³, samt relevant teknologi og tjenester.

Eksportkontrollen er hjemlet i Lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. Kgl. res. Av 18. desember 1987 gir Utenriksdepartementet fullmakt til å utøve den fullmakt som i henhold til eksportkontrollloven er tillagt Kongen. Utenriksdepartementets forskrift av 10. januar 1989 skal sikre gjennomføring av kontrollen med eksport av både forsvarsmateriell og flerbruksvarer, og representerer det operative hjemmelsverket for utøvelse av kontrollen.

¹ Retningslinjer av 28.februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål.

² Forsvarsmateriell beskrevet på Utenriksdepartementets Liste I.

³ Sivile produkter som har viktige militære anvendelsesområder. Beskrevet på Utenriksdepartementets Liste II.

Utenriksdepartementets retningslinjer er veiledende for departementets behandling av søknader om tillatelse til å utføre forsvarsmateriell fra Norge. Det er redegjort nærmere om retningslinjene ovenfor.

FN Sikkerhetsråds bindende vedtak om sanksjoner er gjort til norske forskrifter for å sikre at tiltakene blir etterlevd. Enkelte EU-vedtak om våpenembargo gjennomføres i norsk forskrift, mens andre vedtak om våpenembargo som er fattet av EU og OSSE gjennomføres på grunnlag av eksportkontrollregelverket.

Etter eksportkontrollloven må alle varer og tjenester og all teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militære formål, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke utføres uten tillatelse fra Utenriksdepartementet. Liste I (våpen og militært materiell) og liste II (flerbruksvarer) beskriver produkter og teknologi som krever slik tillatelse. Kontrollen med teknologi omfatter også immateriell teknologioverføring.

Loven setter forbud mot at det drives handel med, formidles eller på annen måte bistås ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet uten særskilt tillatelse. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

I tillegg inneholder loven bestemmelser om informasjonsplikt og taushetsplikt, samt omfattende straffebestemmelser. I St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) ble det gitt grundig informasjon om loven.

3.2 Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen

Utenriksdepartementets forskrift av 10. januar 1989 gir nærmere regler om gjennomføring av eksportreguleringen. Forskriften hjemler lisensplikt ved utførsel av varer og tilhørende teknologi beskrevet på vareliste I (våpen og militært materiell) og vareliste II (flerbruksvarer). Det kreves også tillatelse ved utførsel av nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker og produksjonsrettigheter for varer, samt visse tjenester.

Forskriften hjemler videre muligheten til å utøve lisensplikt for enhver vare, dvs. i tillegg til de varene som er beskrevet på listene. Disse generalklausulene kan gjøres gjeldende for eksport av enhver vare, teknologi eller tjeneste når disse kan være ment for et masseødeleggelssvåpenprogram eller er for militær bruk i områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig eller til land som er underlagt våpenembargo som gjennomføres i norsk rett. I tillegg har forskriften bestemmelser om kontroll med formidling av strategiske varer mellom to tredjeland. I St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) ble det redegjort i detalj om disse kontrollmekanismene.

Forskriften gir også bestemmelser om visse unntak fra lisensplikten, muligheten for tilbakekallelse av lisenser, samt administrative bestemmelser om oppbevaring av tillatelser og departementets rett til å stille vilkår for innvilgelse av lisens.

Arbeidet med forskriftsendringer

Utenriksdepartementet vil i løpet av høsten 2012 sende ut en ny forskrift om endringer som legger til rette for implementering av et EØS-direktiv om forenklede lisensieringsprosedyrer til høring. Det er redegjort nærmere om direktivet i meldingens Kap. 5.

I tillegg til EØS-direktivet, foreslås det å styrke gjeldende generalklausul om at det er lisensplikt for enhver vare for militær bruk i områder som er underlagt våpenembargo vedtatt av FNs sikkerhetsråd, til også å gjelde andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til. En slik endring vil sikre hjemmel for å utøve kontroll på enhver vare til militær bruk også i tilfeller hvor Norge gjennomfører andre vedtak om våpenembargo, f.eks. vedtatt i EU eller OSSE.

Det foreslås også å ta inn en ny generalklausul om at det er lisensplikt for enhver vare, teknologi og tjeneste for militær bruk når eksportøren er gjort kjent med at varen, teknologien eller tjenesten direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med Norges sikkerhetsinteresser. Bakgrunnen er at sivile varer i økende grad vil kunne ha viktige militære anvendelser.

3.3 Kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter ved norske læresteder

I Meld. St. 25 (2010–2011) ble det redegjort for arbeidet med å etablere en målrettet kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter.

FNs Sikkerhetsråds resolusjoner om sanksjoner mot Iran og Nord-Korea, oppfordrer stater til å utvise årvåkenhet når det gjelder overføring av kunnskap til studenter fra disse landene når det vurderes å kunne innebære en uakseptabel risiko for bruk i forbindelse med masseødelegglesesprogrammer. Det er imidlertid opp til de enkelte stater å utøve en slik kontroll på nasjonalt grunnlag. Spørsmålet om kontroll med kunnskapsoverføring er i økende grad et tema innenfor det multilaterale eksportkontrollsamrådet.

Kunnskapsoverføring til utenlandske studenter representerer særlige utfordringer, herunder når det gjelder prinsippet om akademisk frihet og målsetningen om å bidra til at studenter fra land i tredje verden skal kunne få utdanning. Det er en viktig målsetning å legge til rette for en kontrollordning som ikke får utilsiktede konsekvenser når det gjelder disse målsetningene.

Det norske eksportkontrollregelverket har bestemmelser som gjør at det er kontroll med teknologi, også immateriell teknologi, knyttet til varene som er lisenspliktige ved utførsel. Utenriksdepartementet behandler løpende søknader fra bedrifter om overføring av bl.a. immateriell teknologi.

Det anses imidlertid ikke praktisk eller formålstjenlig å innføre en generell lisensplikt for den enkelte student, men heller etablere rutiner for å kunne identifisere reelle risikotilfeller. Kontrollen må derfor i hovedsak rettes inn mot studenter fra land som er gjenstand for sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd i forbindelse med kunnskap om aktiviteter knyttet til masseødelegglesesvåpen, samt mot studenter som søker seg til særlig følsomme studier.

Kontroll med teknologioverføring, herunder i form av kunnskap, bygger på de 10 teknologiområdene som er definert i Utenriksdepartementets liste II (flerbruksvarer):

Kategori 0: kjernemateriale, anlegg og utstyr

Kategori 1: materialer, kjemikalier, mikroorganismer og toksiner

Kategori 2: materialbehandling

Kategori 3: elektronikk

Kategori 4: datamaskiner

Kategori 5: telekommunikasjoner og informasjonssikkerhet

Kategori 6: sensorer og lasere

Kategori 7: navigasjon og avionikk

Kategori 8: marint utstyr

Kategori 9: fremdriftssystemer, romfartøy og tilknyttede varer.

Studier som berører Kategori 0 og Kategori 1 anses som særlig sensitive i forhold til masseødelegglesesvåpen. I slike tilfeller vil kontrollen måtte ta hensyn til at kunnskapsoverføring kan være uønsket selv om studiet i utgangspunktet ikke er på det høyeste nivå. I andre tilfeller vil man gjøre en mer nyansert vurdering i forhold til nivå på studiet og om studenten kommer fra et land som er gjenstand for FN-sanksjoner eller det foreligger begrunnet bekymring om at hjemlandet har skjulte masseødelegglesesvåpenaktiviteter. Når det gjelder vurdering av nivå på et studium, vil det i all hovedsak ses bort fra studieinnhold som medfører kunnskap som ikke kan anses å være «for allmennheten» eller «vitenskapelig grunnforskning». Dette betyr at bekymringer i hovedsak vil knytte seg til teknologioverføring som anses å ikke være allment tilgjengelig, og som kan ha en direkte betydning for å bruke, fremstille eller produsere varene som er kontrollert etter de enkelte kategoriene.

Det legges vekt på å sikre en kontroll som vil være av forebyggende karakter. Utenriksdepartementet vil i samarbeid med andre relevante offentlige myndigheter, og på basis av ovenstående liste iverksette en styrket kontrollordning for å identifisere risikotilfeller. Når det vurderes å foreligge en uakseptabel risiko, vil avslag på søknad om opphold bli gitt. Det vil kunne settes vilkår for studenter som får innvilget opphold for å studere, bl.a. om å forplikte seg til å søke om ny tillatelse ved eventuelt bytte av studie etter at de kommer til Norge. Lignende regler vil også kunne anvendes overfor utenlandske forskere, bedriftsrepresentanter o.l. Som ledd i gjennomføring av lovpålagte eksportkontrolloppgaver, vil departementets eksperter ved behov kunne bidra med tekniske vurderinger knyttet til en aktuell teknologioverføring.

Utenriksdepartementet, i samarbeid med andre involverte instanser, vil så snart det er hensiktsmessig ta initiativ til et informasjonsprogram overfor norske læresteder om kontrollordningen.

4 Praktiseringen av utenriksdepartementets retningslinjer

Retningslinjene er veiledende for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål. Retningslinjene fastsetter prinsipper for å sikre gjennomføring av Stortingets vedtak av 11. mars 1959 og presiseringen av 1997.

I utgangspunktet vil en klarering av et land som mottaker av A- og B-materiell danne precondens for senere søknader om utførselslisens. Praktiseringen av Utenriksdepartementets retningslinjer er således i stor grad et erfaringsbasert system. En senere vesentlig endring av den politiske situasjonen i mottakerlandet eller i betingelsene som den opprinnelige tillatelsen ble gitt på vil således kunne tilsi at en tidligere innvilget lisens eller forhåndstilsagn trekkes tilbake.

På bakgrunn av de dramatiske hendelsene i Midtøsten og Nord-Afrika i 2011, ba Utenriks- og forsvarskomiteen jf. Innst. 62 S (2011–2012) om Meld. St. 25 (2010–2011) om at

«regjeringen inkluderer en vurdering i neste års melding om eksport av forsvarsmateriell, av om risikovurderingene er robuste nok og om praksis er streng nok når det gjelder eksport til autoritære regimer, regimer som pr definisjon kan bli ustabile og der det foreligger fare for at utstyret kan benyttes til intern undertrykking eller menneskerettighetsbrudd. I denne vurderingen ber komiteen om at det også vises til andre lands praksis og EUs atferdskodeks og Norges anvendelse av denne, med særlig vekt på kriteriet om å vise respekt for menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett».

Verken i stortingets vedtak eller i utenriksdepartementets retningslinjer anvendes konkrete karakteristikk som «udemokratiske» eller «autoritære regimer». Stortingets vedtak fra 1959 slår fast at «hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig». Videre skal det gjøres en omhyggelig vurdering av de utenriks- og innenrikspolitiske forhold i området. I en presise-

ring som Stortinget samlet seg om i 1997 heter det at vurderingen skal omfatte en rekke politiske forhold, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter. De to vedtak utgjør en instruks til regjeringen om hvordan eksportkontrollpolitikken skal utøves. EUs atferdskodeks fra 2008, som Norge sluttet opp om, og som er tatt inn i departementets retningslinjer som vedlegg A-kriteriene, supplerer disse hensynene.

I meldingen om eksporten i 2010 (Meld. St. 25 (2010–2011)) ble det gitt en redegjørelse om eksporten av forsvarsmateriell til land i Midtøsten og Nord-Afrika. Omfanget av eksporten viste at det er ført en restriktiv linje når det gjelder hvilke stater som kan få motta forsvarsmateriell fra Norge. Stortingets vedtak og presiseringer, samt vedlegg A-kriteriene, innebærer at land som kan godkjennes for å motta våpen og militært materiell fra Norge er begrenset. Stortingets 1959-vedtak innebærer en streng praktisering av nasjonal politikk på dette området.

Departementet har vurdert sin praktisering av gjeldende retningslinjer og kommet til at det rom for å foreta mer systematiserte vurderinger av et mottakerland når det gjelder forhold knyttet til den grunnleggende menneskerettighetssituasjonen, demokratiske rettigheter og fare for at det militære utstyret kan brukes til intern undertrykking. I samarbeid med Stockholm Peace Research Institute (SIPRI) har Utenriksdepartementet utarbeidet en sjekklister i den hensikt å sikre mer systematiske vurderinger når det gjelder forholdene knyttet til respekten for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten, samt når det gjelder den innenrikspolitiske situasjonen som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter.

Beslutninger om hvorvidt eksport av forsvarsmateriell kan tillates eller ikke, tar på denne måten hensyn til bl.a. følgende forhold i det aktuelle mottakerlandet:

- Holdning til internasjonale MR-instrumenter, respekt for humanitærrett
- Respekt for sivile og politiske rettigheter

- Rapporter fra kompetente organer om alvorlige brudd på MR, herunder bruk av tortur eller annen inhuman og krenkende behandling eller avstraffelse i mottakerstaten; eller vilkårlig frihetsberøvelse
- Risiko for at det militære utstyret kan brukes til brudd på grunnleggende MR, herunder kunnskap om slikt militært utstyr levert tidligere er brukt for å slå ned på fredelige demonstrasjoner e.l. på en uakseptabel måte
- Risiko for uønsket avledning fra oppgitt sluttbruker, herunder om det militære utstyret eller den militære teknologien er ment for nasjonale sikkerhetsformål
- Forhold knyttet til ytringsfrihet, herunder pressefrihet eller forsamlingsfrihet
- Myndighetsovervåking, herunder sensur og vilkår for innbyggernes bruk av sosiale medier/internett

I tråd med kriterium 2, vil lisens ikke gis når det er vurdert å foreligge en uakseptabel fare for at en leveranse av militært utstyr eller militær teknologi kan bli brukt til intern undertrykking. Sjekklisten vil bidra til å sikre at søknader om eksporttillatelse av forsvarsmateriell fortsatt blir vurdert grundig, og med styrket fokus på indre forhold i mottakerstaten.

I tillegg vil eksportkontrollforskriften styrkes ved å inkludere en hjemmel til å suspendere eller begrense en tidligere utstedt lisens når vilkårene er vesentlig endret. Eksisterende bestemmelse gir hjemmel til å trekke en lisens tilbake. Ved en slik endring vil listen for å gripe inn og stanse en utførsel når situasjonen i mottakerlandet vesentlig endres.

Det faktum at B-materiell også kan brukes til intern undertrykking, gjør at det foreslås å styrke retningslinjene på dette området. I følge gjeldene bestemmelse forutsettes det at eksportlisens skal gis for B-materiell til mottakere i landgruppe 1 og 3, dvs. til alle land som ikke rammes av stortingets vedtak eller hvor det ikke foreligger en bindende våpenembargo. Endringen vil sikre at lisens for B-materiell kan avslås med begrunnelse i vedlegg A-kriteriene. Dette vil representere en reell innstramming av praksis når det gjelder eksport av B-materiell.

Dagens praksis om bare å utstede individuelle lisenser for eksport av våpen og militært materiell til land utenfor den nære gruppen, vil videreføres. Slik individuell lisensiering vil fortsatt sikre god oversikt og mulighet til å suspendere eller trekke tilbake en lisens dersom forholdene i mottakerstaten endres vesentlig. I kjølvannet av hendelsene i

MØNA viste det seg at mange andre land hadde utfordringer med å stanse utførsler til land i området fordi det var gitt åpne lisenser som medførte at det var krevende å skaffe oversikt og stanse eksport på en effektiv måte.

4.1 Norges anvendelse av EUs atferdskodeks

Adferdskodeksens åtte kriterier utgjør som nevnt vedlegg A i departementets retningslinjer, og danner således et viktig grunnlag for landvurderinger. Som eneste ikke-medlem, har Norge et etablert samarbeid innenfor rammen av kodeksen. I denne sammenheng utveksles regelmessig informasjon om avslag på eksportlisens med henvisning til kodeksen. Informasjonsutvekslingen representerer viktig kunnskap om EU-landenes anvendelse av de enkelte kriteriene og en gjennomgang viser at Norge relativt sett notifiserer et ganske betydelig antall avslag.

En konsultasjonsmekanisme er knyttet til avslagene slik at et land som vurderer en lisenssøknad som fremstår som identisk med et notifisert avslag, skal konsultere eksportkontrollmyndigheten i landet som har avslått. I de konsultasjonsprosessene som Norge har vært involvert i, er det kommet frem at vi ofte har lagt oss på en strengere praktisering enn andre land synes å gjøre. Dette skyldes i hovedsak stortingets 1959-vedtak.

Kriteriene utdyper hvilke spørsmål som forutsettes vurdert når det gjelder utenriks- og innenrikspolitiske forhold i en aktuell mottakerstat. Kriterium 2, som gjelder menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett, gir til dels detaljerte anvisninger når det gjelder vurdering av risiko for at varen/teknologien benyttes til brudd på menneskerettighetene, til intern undertrykking eller for nasjonale sikkerhetsformål.

Regjeringen vil videreføre praksisen med å følge EUs utvikling når det gjelder styrking av kriteriene eller av brukerveiledningen til kodeksen.

4.2 Andre lands praksis

Selv om EU-landene har et felles regelverk gjennom atferdskodeksen, er praktiseringen ulik mellom de 27 medlemslandene. Beslutninger om å innvilge en søknad om lisens for forsvarsmateriell er også i EU tillagt nasjonalstatens suverenitet. Flere EU-land har også et strengere eller supplerende nasjonalt regime enn det som direkte følger

av atferdskodeksen. Blant annet åpner nasjonale regelverk for at enkelte land, herunder Storbritannia og Frankrike, kan iverksette unilaterale våpenembargotiltak.

Sverige har også et nasjonalt regelverk i tillegg til atferdskodeksen. De nasjonale retningslinjene retter seg bl.a. mot at leveranser av forsvarsmateriell også skal vurderes i forhold til svenske sikkerhetspolitiske interesser. Sverige har videre en egenbestemmelse om «oppfølgingsleveranser», som betyr at det skal gis tillatelse til leveranser av reservedeler o.l. til utstyr som er tidligere levert – uavhengig av utviklingen i mottakerlandet (unntatt i tilfelle hvor det inntreffer våpenembargo).

Riksdagen vedtok en resolusjon i 2011 om å utrede hensiktsmessigheten av et demokratikriterium. Den svenske regjeringen besluttet 1. juni 2012 et direktiv til en parlamentarisk komite som skal utrede den fremtidige svenske eksportkontrollen av våpen og militært materiell og rammene for denne. Utredningens hovedoppgave vil være å foreslå endringer som skjerper eksportkontrollen overfor ikke-demokratiske stater. Utredningen skal også granske de konsekvenser som en innskjerping av eksportkontrollen kan forventes å få. Komiteen skal også bl.a. utrede muligheter for økt åpenhet og innsyn i den svenske eksportkontrollen, undersøke og kartlegge eksportkontrollen i en rekke samarbeidsland og overveie muligheten for å innføre sanksjonsavgifter på eksportkontrollområdet. Oppdraget skal presenteres 15. desember 2014 (før neste valg). Komiteen vil ledes av det konservative partiet (Moderaterna) og bestå av en representant fra hvert av partiene i Riksdagen.

I kjølvannet av «den arabiske vår» er det frem satt kritikk mot flere EU land for betydelig økt eksport til området i 2008 og 2009. Flere EU-land fremstår som betydelige våpenleverandører til Bahrain, Egypt, Libya, Syria og Jemen. Eksporten omfatter iht. EUs felles rapport om medlemslandenes våpeneksport i 2010, bl.a. missilsystemer, artilleri, pansrede kjøretøy, håndvåpen og ammunisjon.

Blant annet har Frankrike, Storbritannia og Tyskland annonsert at flere planlagte våpensalg til land i MØNA er suspendert. Statsminister Cameron redegjorde i parlamentet i oktober 2011 for den videre praksis når det gjelder eksport av militært materiell og annet utstyr som kan brukes til intern undertrykking. Redegjørelsen førte imidlertid ikke til krav om endringer i regelverket.

I Nederland har det også funnet sted redegjørelser og debatt i parlamentet, men uten at det foreligger krav om endringer i regelverket.

I følge EUs felles rapport om våpeneksport for året 2010 (2011/C 382/01) var verdien (i Euro) av EU-lands utstedte eksportlisenser til land i MØNA som følger¹:

Algerie (932 972 335)

Bahrain (55 938 795)

Egypt (211 223 690)

De forente arabiske emirater (1 462 682 754).

Libya (293 861 520)

Saudi-Arabia (2 538 907 498)

Syria (553 987)

Tunis (26 205 709)

Eksempelvis utstedte Storbritannia lisenser til Bahrain i 2010 verdt ca. 47 millioner Euro, Tyskland nær 17 millioner og Italia for om lag 205 millioner. Verdien av disse landenes eksportlisenser til Egypt var i samme år hhv. ca. 1,4, 21 og 11 millioner Euro. Verdien av Tysklands, Italias og Nederlands utstedte lisenser til Saudi-Arabia beløp seg til hhv. 152, 435 og 23 millioner Euro. Verdien av Sveriges eksport til Saudi-Arabia i 2011 er oppgitt til om lag 340 millioner svenske kroner, hvorav eksporten til Saudi-Arabia utgjorde ca. 280 millioner.

Til sammenligning utgjorde den norske eksporten til land i MØNA i 2011 totalt ca. 11,6 millioner kroner, og fordelte seg til De forente arabiske emirater med ca. 420 000 kroner, Kuwait ca. 1,2 millioner, Oman 30 000, Saudi Arabia om lag 9 millioner og Qatar ca. 1 million kroner.

EU foretar i 2012 en gjennomgang av atferdskodeksen, herunder de åtte kriteriene. Slik gjennomgang finner sted rutinemessig hvert fjerde år og er ikke i seg selv knyttet til hendelsene i MØNA.

Det er grunn til å tro at de enkelte EU-land i stor grad vil avvente resultatet av den felles gjennomgangen. Eventuelle endringer i medlemslandenes regelverk vil trolig komme som følge av enighet om innstramminger av atferdskodeksen eller i brukerveiledningen til denne.

4.3 Dokumentasjonskrav og sluttbrukerkontroll

Det kreves alltid dokumentasjon om sluttbruker før en lisens innvilges, og retningslinjene gir nærmere regler om kravene til dokumentasjon. Kravet til dokumentasjon vil være avhengig av det

¹ EUs felles rapport om medlemslandenes våpeneksport angir ikke verdien av den faktiske eksporten, men av verdien av utstedte lisenser.

endelige mottaksland og det aktuelle materiellets karakter.

Eksport av våpen og annet militært materiell mellom NATO-lands forsvarsmyndigheter bygger på et langsiktig utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid, hvor leveranser av materiell mellom partene er forankret i avtaler og mangeårig praksis. Ved utførsel av forsvarsmateriell til medlemsland i NATO eller til nærstående land som etter en grundig vurdering er godkjent som mottakere av forsvarsmateriell fra Norge, kreves dokumentasjon som godtgjør sluttbrukeren. En gjennomgang viser at slik sluttbrukerdokumentasjon ofte inneholder forsikringer knyttet til reeksport.

Når det gjelder innsatsvarer som leveres i bulk (dvs. varer som leveres i kg eller tonn), som krutt og sprengstoff, kreves det en kundeerklæring som gir forsikringer om at materiellet i sin helhet skal benyttes i importørens egen produksjon og at innsatsvarene ikke vil bli videreeksportert separat.

Søknader om eksport til land utenfor den allierte og nærstående kretsen av land er gjenstand for en grundig vurdering, jf. Utenriksdepartementets retningslinjer. Dersom konklusjonen er at eksport kan tillates, kreves dokumentasjon der mottaker erklærer at vedkommende er endelig bruker/mottaker av materiellet, opplyser hvor det skal installeres og brukes, samt forsikrer at materiellet ikke skal videreleveres uten etter norske myndigheters samtykke.

Regjeringen vil videreføre fastlagt politikk om at det ikke legges geografiske begrensninger på hvor forsvarsmyndighetene i NATO-land og nærstående land selv kan bruke militært materiell importert fra Norge, eller når det gjelder retningslinjenes bestemmelser om samarbeids- og utviklingsprosjekter, flernasjonale produkter eller leveranser.

4.4 Arbeidet med Soria Moria II og sluttbrukererklæringer

I forbindelse med arbeidet for å etablere en felles norm i NATO (*merknad: om sluttbrukererklæringer*) ble det i 2010 innhentet oppdatert informasjon fra NATO-landene om deres praktisering når det gjelder krav til sluttbrukerdokumentasjon i forbindelse med våpeneksport. Denne informa-

sjonsinnhenting viser at den gjeldende norske praksisen er på linje med den som føres av allierte land.

NATO-landene oppgir gjennomgående at det skilles mellom vilkårene ved våpeneksport avhengig av mottakerlandet. Enkelte land oppgir at de krever sluttbrukererklæring fra alle, men at unntak som f.eks. privilegerte lister samtidig unntar allierte og andre nærstående land fra et slikt konsekvent krav. Prinsippet om nasjonal suverenitet ved beslutninger knyttet til eksport av forsvarsmateriell står sterkt, og spørsmålet om en felles norm for sluttbrukererklæring har ikke vært noen aktuell problemstilling. NATO-landene opplyser at de er tilfreds med den praksisen som føres nasjonalt, og med gjeldende tillitsdisiplin i NATO om å forhåndskonsultere i tilfelle reeksport av våpen kjøpt fra en annen alliert.

Norge har arbeidet aktivt overfor en rekke allierte land med sikte på at de vil stille seg bak et norske initiativ i NATO om bruk av sluttbrukererklæringer med reeksportklausuler ved eksport av våpen og ammunisjon.

Spørsmålet er også tatt opp særskilt med amerikanske myndigheter, og det pågår drøftelser om det norske initiativet om sluttbrukererklæringer. Regjeringen vil videreføre arbeidet langs disse sporene fremover.

I tillegg til å arbeide innenfor NATO og bilateralt overfor allierte land, har man fra norsk side aktivt arbeidet for å fremme FN-forhandlingene om etableringen av en internasjonal avtale for regulering av handel med konvensjonelle våpen (Arms Trade Treaty – ATT), hvor spørsmålet om sluttbrukerdokumentasjon har vært tema. Fra norsk side vil denne linjen videreføres dersom det blir enighet om å videreføre forhandlingene om en ATT.

En viktig arena fremover vil også være Wasenaar-samarbeidet, hvor alle NATO-landene er medlemmer. Innenfor WA foregår det løpende forhandlinger om en rekke eksportkontrollspørsmål knyttet til konvensjonelle våpen, og i 2012 foregår et særskilt arbeid med sikte på å oppnå enighet om et felles format for sluttbrukererklæringer. Dersom det blir enighet om et slikt format, vil det fremstå som en veiledende standard. Norge deltar aktivt i dette arbeidet, med sikte på å oppnå enighet om et mest mulig omfattende format.

5 EØS-relevant direktiv om forenklet lisensiering innenfor EU/EØS

Regjeringen har besluttet at Norge slutter seg til et EØS-relevant direktiv som EU vedtok 6. mai 2009¹. Direktivet innebærer forenkling av lisensprosedyrer når det gjelder leveranser av forsvarsmateriell innen EU/EØS²-området. Direktivet trådte i kraft 30. juni 2012 for EUs vedkommende, og det er nå under behandling i EFTA/EØS.

Parallelt med EØS-behandlingen arbeides det nå med endringer i eksportkontrollforskriften for å sikre gjennomføring i norsk rett.

Hensikten med direktivet er å styrke konkurransevilkårene til bedrifter i EU og de EØS-land som slutter seg til direktivet når det gjelder handel og samarbeid om forsvarsmateriell i tråd med prinsippene for det indre marked, men uten å berøre det fundamentale prinsippet om nasjonal

suverenitet i slike saker. I Meld. St. 21 (2009–2010) ble det gjort rede for direktivets lisensformater.

Direktivet innebærer dessuten vilkår og nærmere retningslinjer for EU/EØS-landenes adgang til å forhåndssertifisere bedrifter for mottak av forsvarsmateriell fra andre EU/EØS-land. Forhåndssertifisering er en forutsetning for å nyte godt av levering under de forenklete lisensprosedyrene. Direktivet endrer ikke på kravet til at utførselstilatelse skal foreligge og overlater til det enkelte land å vurdere nærmere hvilke rammer og vilkår som skal settes. Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport i tråd med gjeldende retningslinjer vil sikre en fortsatt streng norsk eksportkontroll.

Forhåndssertifisering vil være aktuelt for norske produksjonsbedrifter som har et betydelig samarbeid med deleleverandører i EU/EØS-landene og når slik sertifisering i seg selv vil bidra til like konkurransevilkår.

¹ Direktiv 2009/43/EC 6.mai 2007 om «simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community», heretter ICT-direktivet

² EUs medlemsland, samt de EØS-land som slutter seg til direktivet

6 FNs Sikkerhetsråds sanksjonsregimer

Sanksjoner som er vedtatt gjennom bindende vedtak i FNs Sikkerhetsråd gjennomføres i norsk rett ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd (sanksjonsloven).

Følgende sanksjonsregimer som inneholder våpenembargo, er gjennomført med hjemmel i sanksjonsloven¹:

- 1990.08.09 nr 0635: Forskrift om gjennomføring av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråds resolusjoner om sanksjoner mot Irak
- 1992.02.07 nr 0077: Forskrift om sanksjoner mot Somalia
- 1992.11.27 nr 0879: Forskrift om sanksjoner mot Liberia
- 1997.10.23 nr 1116: Forskrift om sanksjoner mot Sierra Leone
- 1999.12.22 nr 1374: Forskrift om sanksjoner mot Usama bin Laden, Al-Qaida og Taliban
- 2003.10.10 nr 1221: Forskrift om sanksjoner mot ikke-statlige aktører som opererer i Den demokratiske republikken Kongo
- 2004.12.10 nr 1617: Forskrift om sanksjoner mot Elfenbenskysten
- 2006.06.02 nr 0573: Forskrift om sanksjoner mot visse grupper, militser og personer som opererer i Darfur-provinsen i Sudan
- 2006.09.08 nr 1040: Forskrift om sanksjoner mot aktører i Libanon
- 2006.12.15 nr 1405: Forskrift om sanksjoner mot Nord-Korea
- 2007.02.09 nr 0149: Forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran
- 2010.03.05 nr 0310: Forskrift om sanksjoner mot Eritrea

2011.03.11 nr 0265: Forskrift om sanksjoner og tiltak mot Libya

Terrorismetiltak

Følgende terrorismetiltak inneholder våpenembargo:

Sikkerhetsrådets resolusjon 1267/1333/1390/1455/1617/1677/1735/1988 (Sanksjoner mot Al-Qaida/Taliban, jf. forskrift 22. desember 1999 nr. 1374, nevnt ovenfor.)

Sikkerhetsrådets resolusjon 1540 (ikke-spredning av masseødeleggingsvåpen). Denne resolusjonen gir veiledning om kontrollstandarder for gjennomføring i staters nasjonale regelverk og praksis. Norge gjennomfører disse tiltakene i hovedsak på grunnlag av eksportkontrollregelverket og straffeloven.

EUs tiltaksregimer

EUs råd har vedtatt en rekke særlige tiltak overfor ulike stater. Flere av tiltaksregimene inneholder bestemmelser om våpenembargo. Norge blir invitert til å slutte opp om tiltakene, men er altså ikke folkerettslig forpliktet til å gjennomføre disse, til forskjell fra bindende vedtak gjort i FNs Sikkerhetsråd.

Norsk tilslutning til EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak kan gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksettning av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensing av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler (tiltaksloven).

Følgende tiltaksregimer som inneholder våpenembargo, er gjennomført med hjemmel i tiltaksloven:

- 2003.07.04 nr 0895: Forskrift om særlige tiltak mot Burma (Myanmar)
- 2003.08.15 nr 1050: Forskrift om særlige tiltak mot Republikken Zimbabwe
- 2011.09.02 nr 0902: Forskrift om særlige tiltak mot Syria

¹ I tillegg til vedtak om sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd, vedtok OSSE i 1992 vedtak om våpenembargo i tilknytning til konflikten om Nagorno Karabakh. Som medlem av OSSE følger Norge dette vedtaket.

En del av EUs tiltak inneholder bestemmelser som utdyper eller supplerer bindende vedtak gjort av FNs sikkerhetsråd. Der Norge slutter opp om slike tiltak, er det gitt forskrifter med hjemmel i både sanksjonsloven og tiltaksloven. Det er tilfellet med sanksjonene og tiltakene truffet overfor Iran og Libya.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Iran og supplerende tiltak.

FNs sikkerhetsråd har vedtatt stadig mer omfattende sanksjoner mot Iran, hhv. 23. desember 2006 (resolusjon 1737), 24. mars 2007 (resolusjon 1747), 3. mars 2008 (resolusjon 1803), 27. september 2008 (resolusjon 1835) og 9. juni 2010 (resolusjon 1929).

Sanksjonene retter seg mot Irans kjernefysiske program, herunder også leveringsmidler for masseødeleggelsesvåpen, samt mot transport, formidling og eksport av konvensjonelle våpen. Sanksjonene angir bl.a. forbud mot eksport av visse varer direkte eller indirekte til Iran, samt forbud mot investeringer og finansiering i denne forbindelse. De omfatter også reiserestriksjoner for iranske statsborgere som knyttes til landets kjernefysiske program.

Sikkerhetsrådet oppfordret i resolusjon 1929 dessuten til ytterligere tiltak og generell årvåkenhet i samkvem med iranske interesser, inkludert i forhold til kunnskapsoverføring når det gjelder sensitiv teknologi, samt banktjenester, finans, forsikring, nye etableringer i Iran og inspeksjon av skip og fly.

Den 26. juli 2010 fulgte EU opp både Sikkerhetsrådets bindende vedtak og oppfordringene om ytterligere tiltak mot Iran da EUs råd vedtok beslutning 2010/413/FUSP. Norge sluttet opp om denne allerede dagen etter, den 27. juli 2010. Det var viktig for Norge å slutte opp om EUs tiltak både for å skape like rammebetingelser i Europa og for å unngå at Norge skulle kunne fremstå som et fristed for typer av samhandel med Iran som vil bli forbudt ellers i Europa.

Ved gjennomføring av eksportkontrolltiltak skal alle stater forhindre eksport til Iran av produkter som omfattes av de multilaterale eksportkontrollregimene for kjernefysisk eksport² og missilteknologi³. Alle stater skal videre forhindre eksport av enhver vare som kan bidra til Irans anrikningsvirksomhet, opparbeiding av tungt-

vann-relaterte aktiviteter eller til utvikling av leveringsmidler for kjernevåpen.

Sanksjonene og tiltakene er gjennomført i Norge ved forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran av 9. februar 2007 nr 149, med senere endringer. Forskriften forbyr eksport av visse typer varer og teknologi og oppstiller krav om lisens for eksport av andre listeførte varer. Før slik lisens innvilges, er det et krav om at endelig sluttbruk og fremkomststed effektivt skal kunne verifiseres. Forskriften inneholder også generalklausuler, det vil si at det er lisensplikt for enhver vare til Iran dersom det vurderes å være en risiko for at varene kan brukes i et masseødeleggelsesprogram.

De supplerende EU-tiltakene har etter hvert bl.a. medført omfattende restriksjoner rettet mot bank-, finans- og forsikringsbransjen og shipping samt investeringer i og handel innenfor petroleums- og petrokjemisektoren. Listen over iranske personer og foretak omfattet av reiserestriksjoner og frys av midler er fortløpende blitt oppdatert og inkluderer nå personer som har begått alvorlige MR-brudd. Som en del av endringsforskrift av 15. juni 2012, ble det eksisterende forbudet mot handel med flerbruksvarer og -teknologi skjerpet.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Nord-Korea

Med utgangspunkt i FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1718 (2006), og resolusjon 1874 (2009), er det fastsatt en egen forskrift⁴ om sanksjoner mot Nord-Korea for å sikre gjennomføring i nasjonal rett.

Forskriften oppstiller bl.a. forbud mot at norske rettssubjekter og enhver som befinner seg på norsk territorium, leverer våpen eller annet militært materiell, samt flerbruksvarer for masseødeleggelsesvåpen, til Nord-Korea. I tillegg oppstiller forskriften forbud mot eksport av visse luksusvarer, påbud om frysing av formuesgoder som tilhører eller direkte eller indirekte kontrolleres av visse listeførte personer og enheter og forbud mot å stille formuesgoder til rådighet for de nevnte personene eller enhetene.

FNs Sikkerhetsråds vedtak om sanksjoner mot Libya

Med utgangspunkt i FN sikkerhetsråds resolusjon 1970 (2011) og 1973 (2011), samt EUs relevante rådsbeslutninger og forordninger, har Utenriksdepartementet fastsatt en egen forskrift om

² Nuclear Suppliers Group (NSG)

³ Regimet for eksportkontroll av missilteknologi (Missile Technology Control Regime, MTCR)

⁴ Forskrift om sanksjoner mot Nord-Korea av 15. desember 2006 nr 1405

sanksjoner mot Libya⁵ for å sikre norsk gjennomføring.

Sanksjonene mot Libya retter seg mot forbud mot eksport, import og frakt av våpen og relatert materiell mv., forbud mot salg av utstyr som kan bli brukt til intern undertrykkelse, påbud om fry-

sing og forbud mot å gjøre tilgjengelig midler til personer knyttet til det tidligere regimet mv.

EUs tiltak mot Syria

Norge har sluttet seg til og gjennomfører EUs særlige tiltak mot Syria i forskrift. Tiltakene inneholder bl.a. våpenembargo, forbud mot leveranser av paramilitært utstyr og mot utstyr som kan bli brukt til intern undertrykking. Forskriften setter også forbud for norskregistrerte skip eller luftfartøy å frakte slike varer til Syria. I tillegg setter forskriften forbud mot kjøp, import eller transport av råolje og petroleumsprodukter, samt forbud mot en rekke finansielle og næringsrettede aktiviteter.

⁵ FOR 2011-03-11 nr 265: Forskrift om sanksjoner mot Libya, fastsatt ved kgl.res. 11. mars 2011 med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av FN Sikkerhetsråds, jf. SR resolusjon 1970 (2011) og 1973 (2011), samt lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksetjing av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomisk eller annen samkvem med tredjestater eller rørsler, jf. EUs rådsbeslutning 2011/137/FUSP og 2011/178/FUSP og forordning (EU) nr. 204/2011, forordning (EU) nr. 233/2011, forordning (EU) nr. 272/2011 og forordning (EU) nr. 296/2011.

7 Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

EUs felles holdning om våpeneksport

I Meld. St. 25 (2010–2011) ble det redegjort grundig for EUs vedtak 8. desember 2008 om en felles holdning (Council Common Position 2008/944/FUSP) som erstatning for EUs atferdskodeks for våpeneksport fra juni 1998. Den felles holdningen er rettslig bindende for EUs medlemsland og representerer en styrking av EUs felles tilnærming når det gjelder eksporten av konvensjonelle våpen og militære varer. Norge gjennomfører kriteriene og den felles holdningen i retningslinjene og i eksportkontrollforskriften. Norge og EU utveksler informasjon regelmessig om avslag på eksport begrunnet i atferdskriteriene og om praktiseringen av den felles holdningen.

Det multilaterale samarbeidet

Internasjonalt samarbeid og koordinering er viktig for at de enkelte staters eksportkontroll skal kunne fungere effektivt. Jo flere stater som gjennomfører kontroll basert på de samme varelistene, kontrollmekanismer og informasjonstilfang, jo mer effektivt kan man hindre spredning av varer og teknologi som kan brukes i et masseødelegglesesvåpenprogram. Stadig flere land som ikke er medlem i regimene, som på frivillig grunnlag gjennomfører nasjonal eksportkontroll basert på listene og standardene som er etablert av de enkelte eksportkontrollregimene.

De multilaterale eksportkontrollregimene vokste i hovedsak frem på 1980-tallet for å søke en mest mulig enhetlig fortolkning av eksportkontrollforpliktelsene i de ulike multilaterale avtalene for å hindre spredning av masseødelegglesesvåpen, samt for å komplementere svakheter i disse avtalene når det gjelder eksportkontroll. På denne måten tar leverandørland et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot

biologiske våpen (BWC). Konvensjonene gjennomføres i norsk rett.

Tilsynskonferansen for avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), som trådte i kraft i 1970, fant sted i mai 2010. I motsetning til tilsynskonferansen i 2005, lyktes man denne gang å komme til enighet om 64 oppfølgingspunkter fordelt på avtalens tre pillarer om henholdsvis nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernekraft. I tillegg ble det besluttet at det skulle avholdes en konferanse om en sone fri for masseødelegglesesvåpen i Midtøsten i løpet av 2012. Opprettelse av en slik sone i Midtøsten var en av forutsetningene for beslutningen i 1995 om å forlenge NPT på ubestemt tid.

Tilsynskonferansen bekreftet på nytt kjernevåpenstatenes forpliktelse til å eliminere sine arsener. For første gang ble den humanitære dimensjonen ved bruk av kjernevåpen omtalt i et sluttokument, inkludert de katastrofale konsekvensene som bruk av slike våpen ville medføre, og forpliktelsene til å etterleve humanitærretten til enhver tid også hva angikk kjernevåpen. Dette var et perspektiv som fikk ytterligere oppmerksomhet da alle verdens Røde Kors- og Røde Halvmåneforeninger i november 2011 vedtok en felles resolusjon om å arbeide for et forbud mot kjernevåpen på humanitært grunnlag. Første forberedende møte (prep com) for den neste NPT-tilsynskonferansen i 2015 fant sted i mai 2012 i en god atmosfære. De humanitære innfallsvinklene fikk stor oppmerksomhet under sesjonen, og kom ikke minst til uttrykk gjennom et felles innlegg holdt av Sveits på vegne av 16 land. Under sesjonen ble det også gjort kjent at Norge vil arrangere en internasjonal konferanse i mars 2013 om humanitære konsekvenser av kjernevåpen og hvilken humanitær beredskap man har for å håndtere en slik situasjon. Konferansen vil være åpen for alle land som er opptatt av et slikt anliggende, dessuten sentrale FN-organisasjoner, Røde Kors og frivillige organisasjoner.

I februar 2011 ratifiserte USA og Russland den nye START-avtalen om nedskjæring av strate-

giske atomvåpen. Denne avtalen er den første reelle atomnedrustningsavtalen på 19 år og setter tak for utplasserte strategiske stridskoder og leveringsmidler. Det er viktig at nye START følges opp med nye nedrustningsforhandlinger som omfatter alle kategorier atomvåpen og alle atomvåpenmakter. Norge viderefører sin pådriverrolle for å styrke det multilaterale nedrustnings- og ikke-spredningsregimet og Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) sitt arbeid for å hindre spredning, og for økt sikkerhet og trygghet knyttet til fredelig utnyttelse av kjernekraft. Norge har også vært en av de fremste bidragsyterne til gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1540 om å hindre spredning av masseødeleggende våpen, og Sikkerhetsrådets vedtak i april 2011 om å forlenge mandatet til komiteen for gjennomføring av resolusjonen for ytterligere ti år var positivt. For første gang er det referanse også til nedrustning i resolusjonen om mandatforlengelse.

St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) redegjorde grundig om andre spredningstiltak.

De multilaterale eksportkontrollregimene

Felles for de multilaterale eksportkontrollregimene er at de er politisk bindende, og at deltakerlandene forutsettes å ivareta kontrollen i nasjonale regelverk og praksis. Regimene er kommet i stand for at leverandørland av avansert teknologi ønsker å samordne sin nasjonale eksportkontroll for at kontrollen skal bli mest mulig effektiv, og samtidig kunne ivareta kommersielle likhetshensyn på en best mulig måte. Det er etablert varelister og retningslinjer for medlemsstatenes gjennomføring av eksportkontrollen med strategiske varer, og det foregår løpende forhandlinger mellom medlemslandene med sikte på å holde tritt med teknologisk utvikling. I tillegg til arbeidet med varelistene, er det nedsatt faste arbeidsgrupper for bl.a. politiske spørsmål, informasjonsutveksling, og for lisensierings-, kontroll- og håndhevelsesspørsmål. Arbeidsgruppene legger frem anbefalinger til det årlige plenumsmøtet, og alle vedtak krever konsensus.

I tillegg til utveksling av informasjon om sluttbrukere, frontelskaper, anskaffelsesmetoder, fraktruter og prosjekter det er knyttet særlig bekymring til i spredningssammenheng, foregår det en omfattende utveksling av informasjon mellom regimelandene om faktisk eksport og om avslag på lisenssøknader.

I tillegg til Utenriksdepartementet, deltar også representanter fra PST, tollvesenet og forsvaret på relevante ekspertmøter i regimene.

Wassenaar-samarbeidet om kontroll med konvensjonelle våpen, militært materiell og relevant høyteknologi

Wassenaar-samarbeidet (WA, The Wassenaar Arrangement) gjelder konvensjonelle våpen, militært materiell og sensitiv høyteknologi. Samarbeidet ble etablert i 1996 og har 40 deltakerland. Norge ledet forhandlingene om det politiske basisdokumentet som ledet frem til WAs etablering i 1996. Det tidligere eksportkontroll-samarbeidet mellom vestlige land (CoCom) ble nedlagt i 1994 som følge av «den kalde krigens» avslutning. Bl.a. Russland, Ukraina og tidligere østeuropeiske land har vært deltakere i WA fra etableringen i 1996. Mexico ble tatt opp som nytt medlem i 2011.

Målsettingen med WAs arbeid er å bidra til regional og internasjonal sikkerhet og stabilitet gjennom åpenhet og ansvarlighet når det gjelder leveranser av konvensjonelle våpen og sensitiv høyteknologi for på denne måten å hindre destabiliserende oppbygging av konvensjonell militær slagkraft. WA-samarbeidet søker også å hindre at terrorister og terrorgrupper får tilgang til våpen eller sensitive flerbruksvarer. WA bygger i stor grad på tillitsskapende tiltak gjennom utveksling av informasjon om innvilgelse og avslag på lisenser.

WA-samarbeidet kontrollerer et bredere produktregister enn de øvrige eksportkontrollregimene. Det er etablert en liste for konvensjonelt forsvarsmateriell, samt en for flerbruksvarer og teknologi som har både sivile og militære anvendelsesområder og som ikke er dekket av andre regimer.

I 2011 ble det gjennomført særskilte forhandlinger med sikte på å styrke og videreutvikle samarbeidet. Det ble bl.a. enighet om en rekke oppdateringer i varelistene, samt om styrking av retningslinjer for nasjonale vurderinger av om leveranser kan lede til ustabilitet, om nye retningslinjer for etterlevelse i bedrifter og for kontroll med reeksport ved overføring av produksjonslinjer.

Det ble redegjort grundig for WAs arbeid i Meld. St. 25 (2010–2011).

Mer informasjon om WA kan finnes på www.wassenaar.org.

Eksportkontrollregimer for å hindre spredning av MØV

Det er etablert fire multilaterale eksportkontrollregimer rettet mot å hindre spredning av kjemiske- og biologiske våpen, kjernefysiske våpen og leveringsmidler (missiler) for slike våpen. Disse er Australia-gruppen, det kjernefysiske eksportkontrollregimet NSG (Nuclear Suppliers Group), Zangger-komiteen og missilkontrollregimet MTCR (Missile Technology Control Regime). Alle regimene arbeider på grunnlag av konsensus. Det er etablert varelistes og retningslinjer. I tillegg foregår det en omfattende utveksling av informasjon når det gjelder anskaffelsesaktiviteter, frontelskaper og bekymringsfulle teknologier og våpenprogrammer.

Eksportkontrollregimenes retningslinjer og varelistes har fått økt anerkjennelse de siste årene, særlig gjennom FN SR resolusjon 1540 og ved at de legges til grunn i FN SR sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea. Dette gjelder særlig NSG og MTCR.

Disse to regimene ledes av et medlemskapsland på årlig basis. Norge ledet NSG i perioden 2005–2006 og skal lede MTCR i 2014–15. Formannskapet innledes ved å avholde et plenums-møte, hvor bl.a. mandatet for det kommende formannskapet vedtas ved konsensus. Gjennomføringen av formannskap i regimene krever særlige ressurser når det gjelder kompetanse, både når det gjelder det multilaterale ikke-spredningsregimet, globale og regionale spredningstrusler og teknisk ekspertise. Regjeringen er opptatt av at et norsk formannskap skal bidra til å hindre spredning av masseødeleggende våpen og leveringsmidler for slike våpen.

Det ble redegjort grundig for de multilaterale eksportkontrollregime og om andre spredningstiltak i St.meld. nr. 19 (2005–2006), St.meld. nr. 33 (2006–2007), St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010).

7.1 Etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale

Regjeringen ønsker å fremforhandle et globalt, effektivt og folkerettslig bindende instrument for å bekjempe dårlig regulert og ulovlig våpenhandel. Forhandlingsmandatet for etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale (Arms Trade Treaty/ATT) ble vedtatt i første komité i FN i 2009. Som fastsatt i mandatet ble det i juli 2012 gjennomført en diplomatkonferanse hvis hensikt var på basis av konsensus å fremforhandle en juri-

disk bindende våpenhandelsavtale. Det ble ikke oppnådd enighet om en avtale under ATT-konferansen i New York i juli 2012, og den videre oppfølging i FN vil være opp til medlemslandene under Generalforsamlingen høsten 2012.

For Norge er det viktig at en ATT bidrar til en reell endring i land hvor bruk og tilgang på konvensjonelle våpen fører til væpnet vold og menneskelige lidelser, brudd på internasjonal humanitærrett og grunnleggende menneskerettigheter og til manglende utvikling. Vi har derfor vært opptatt av at avtalen må inneha klare bestemmelser som adresserer dette, samt at avtalen må omfatte alle relevante konvensjonelle våpen samt ammunisjon. Norge har vært en aktiv pådriver i ATT-forhandlingene og har hatt et tett samarbeid med det sivile samfunn i prosessen. Vi vil fortsette dette samarbeidet i den videre håndteringen av ATT. Det mest tenkelige at medlemslandene under generalforsamlingen vedtar å fortsette med forhandlingene for en avgrenset periode i 2013 med utgangspunkt i der man slapp i juli 2011.

7.2 Tiltak for kontroll med konvensjonelle våpenoverføringer

Norges arbeid med å kontrollere konvensjonelle våpenoverføringer og hindre ulovlig våpenhandel består av tre hoveddeler, (1) et strengt nasjonalt regelverk for å kontrollere besittelse og eksport av konvensjonelle våpen og ammunisjon, (2) en multilateral innsats for å bedre det internasjonale rammeverket for handel med våpen og (3) samarbeid med sivilsamfunn og aktører i land rammet av væpnet vold for å redusere tilgangen, etterspørselen og konsekvensene av bruk av håndvåpen.

Eksportkontroll og ulovlig internasjonal handel med håndvåpen står på dagsordenen i bl.a. FN, EU, OSSE og i Wassenaar-samarbeidet (WA).

7.3 Håndvåpen og arbeidet for å hindre ulovlig våpenhandel

FNs handlingsprogram for å bekjempe ulovlig omsetning av håndvåpen («UN Programme of Action to Combat Illicit Trade on Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects», PoA) fra 2001 er den eneste globale multilaterale prosessen for tiltak mot ulovlig handel med og andre reguleringer knyttet til håndvåpen og lette våpen. Selv om handlingsprogrammet kun er et politisk bindende instrument, inneholder det klare forpliktelser fra medlemslandenes side for å gjennomføre nødven-

dige tiltak på nasjonalt, regionalt og globalt nivå for å hindre at håndvåpen kommer på avveie. PoA åpnet opp for utvikling av nye og utfyllende instrumenter for å styrke den internasjonale innsatsen mot ulovlig våpenhandel. I 2006 kom man til enighet om en internasjonal merkings- og sporingsmekanisme som er knyttet til handlingsprogrammet (ITI). Norge er en aktiv deltaker i denne prosessen og arbeider for at handlingsprogrammet skal gjøres mer effektivt og at implementeringen av programmet må styrkes. Bl.a. ønsker Norge at handlingsprogrammet også skal omfatte ammunisjon og at dette også skal gjelde for ITI. Videre har Norge vektlagt behov for å styrke innsatsen på grensekontroll, sluttbrukererklæring og styrke den humanitære dimensjonen ved handlingsprogrammet. Under tilsynskonferansen for handlingsprogrammet i FN, New York 27.-8.-7.9.2012 argumenterte Norge for disse synspunktene, og vi etterlyste en mer effektiv gjennomføring av både handlingsprogrammet og ITI. Takket være et godt samarbeid med likesinnede land fra ulike regioner, var det mulig å få inn formuleringer i slutterklæringen som peker i riktig retning for å gjøre både handlingsprogrammet og ITI mer relevante instrumenter.

Norge har sluttet opp om EUs felles holdning om håndvåpen av 12. juli 2002.

7.4 Andre tiltak for å kontrollere omsetning og bruk av konvensjonelle våpen

Det norske engasjementet for internasjonale regler når det gjelder kontroll med konvensjonelle våpenoverføringer må også ses i sammenheng med det norske arbeidet for bekjempelse av væpnet vold. Norge støtter flere programmer og prosjekter for å hindre og redusere væpnet vold. Tiltakene går over et bredt spekter, herunder støtte knyttet til Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon, støtte til å bedre samhandling mellom lokalsamfunn og lokale myndighetsinstitusjoner på sikkerhetsarbeid, sikring av våpenlagre, ammunisjon og eksplosiver og hjelp til ofre.

Norge arbeider aktivt for å fremme bekjempelse av væpnet vold gjennom støtte til organisasjoner som jobber på grasrota, og ved å fremme saken politisk på den internasjonale agendaen. Som en oppfølging til Oslo-forpliktelsene om væpnet vold fra 2010, laget Norge som det første landet, en nasjonal rapport om væpnet vold. Vi arbeider for at andre land skal gjøre det samme, blant

annet med å bidra til kapasitetsbygging til innsamling og analyse av data relatert til væpnet vold. Vi arbeider også for å få en bredere anerkjennelse av rettighetene til ofre for væpnet vold.

7.5 Merking og sporing av håndvåpen og ammunisjon, samt annet militært materiell

FNs generalforsamling vedtok høsten 2005 retningslinjer for merking og sporing av håndvåpen knyttet til FNs handlingsprogram for å bekjempe ulovlig omsetning av håndvåpen.

Norge har arbeidet aktivt for å få inkludert merkings- og sporingsmekanismer i ATT, samt for å gjøre merkings- og sporingsinstrumentet knyttet til FNs handlingsprogram for å bekjempe ulovlig omsetning av håndvåpen til et juridisk bindende instrument og å inkludere ammunisjon i dette. Det har ikke vært mulig å oppnå enighet om dette.

Så lenge det ikke er enighet om et internasjonalt juridisk bindende instrument, mener Regjeringen at det er viktig at norske bedrifter tar initiativ til merkings- og sporingssystemer.

Regjeringen tok i 2010 initiativ til en dialog med store norske forsvarsbedrifter om merking og sporingsspørsmål. Informasjonen som er fremkommet, viser at disse bedriftene gjennomfører gode merkings- og sporingssystemer for sine produkter.

I Norge er det bare Nammo Raufoss AS som produserer ammunisjon, og Nammo-konsernet gjennomfører et merkings- og sporingssystem som betyr at all ammunisjon som produseres av Nammo-konsernet er merket. Merkingens plassering varierer avhengig av kaliberstørrelsen. Merking gjøres på hylsebunnen, og/eller hylsen, og/eller prosjektillet i henhold til kundens krav. Merkingen gir informasjon om produksjonssted og -år, og/eller den aktuelle produksjonsandelen. I tillegg er all emballasje merket. Nammo-konsernet fører et eget register over all produksjon og salg, noe som innebærer at alle leveranser fra konsernet kan spores.

Også Kongsberg-gruppen gjennomfører merkekrav på sine produkter. Merkingen gjør at utstyr som er eksportert fra Kongsberg-gruppen kan spores tilbake til kunden som kjøpte utstyret. Alle funksjonelle komponenter i et system har krav til standardmerking, herunder når det gjelder komponentnummer, leverandørnummer og serienummer.

I samarbeid med industrien vil Regjeringen fortsette å se på muligheter for forbedring av merking- og sporingsmekanismene.

Regjeringen vil videreføre arbeidet for å styrke regelverk knyttet til merking og sporing i internasjonale fora.

8 Forsvarsindustrien i Norge og internasjonalt samarbeid

De økte krav til forsvarsmateriell har bidratt til en sterk utvikling av ny teknologi og produkter fra forsvarsindustrien i Norge, og flere norske bedrifter er konkurransedyktige på det internasjonale markedet.

Det er en trend at forsvarsbudsjettene øker i land utenfor EU, mens de blir kraftig redusert innenfor EU. Reduksjonen av forsvarsbudsjettene blant Norges allierte og partnerland kan føre til at de prioriterer oppdateringer og moderniseringer av eksisterende systemer, fremfor investeringer i helt nye. Dette kan gi nye muligheter for underleverandører og produsenter av delsystemer, på bekostning av produsenter av komplette systemer. I tillegg har den teknologiske utviklingen medført at det er blitt stadig dyrere å utvikle moderne forsvarsmateriell. Dette har igjen ført til at bedriftene i økende grad har måttet tilpasse seg ved å inngå samarbeid om utvikling og produksjon av nytt militært materiell, både nasjonalt og internasjonalt. Dette bidrar også til at de vestlige forsvarsindustrielskapene i økende grad kjøper seg opp i hverandres eierstrukturer.

En rekke norske forsvarsindustribedrifter besitter nisjekompetanse som muliggjør tett samarbeid med store internasjonale partnere. Dette

har muliggjort et bredt engasjement av norske bedrifter som underleverandører til produsenten av Norges neste kampfly F-35. Disse bedriftene er valgt på grunn av sin evne til å levere kvalitet i et konkurranseutsatt marked.

Forsvarsdepartementet arbeider aktivt for at norsk forsvarsindustri skal komme i betraktning som underleverandør ved større materiellkjøp fra utlandet. Gjennom slikt industrisamarbeid har norske og utenlandske bedrifter i fellesskap bidratt til ny teknologiutvikling, produksjon og viktig verdiskapning.

Etter innføring av EUs nye forsvarsdirektiv (2009/81/EC) er det forventet at avtaler om industrielt samarbeid blir redusert i omfang for handel innenfor EØS-området. Direktivet har som målsetning å åpne EUs marked for forsvarsmateriell for konkurranse på like og ikke-diskriminerende vilkår. Direktivet sikter med andre ord mot å redusere EU-landenes tradisjonelle nasjonale preferanse for egen industri. Dersom direktivet reelt fører til en mer åpen og likeverdig konkurransesituasjon for forsvarsmateriell i Europa, vil dette kunne gi norsk forsvarsindustri økte muligheter på det europeiske markedet.

9 Eksporten av forsvarsmateriell i 2011

I dette kapittelet gis det oversikt over den faktiske eksporten av forsvarsmateriell basert på verdien av utførsel ved salg av varer, teknologi og tjenester som omfattes av liste I.

Eksporten av forsvarsmateriell og tjenester

Eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og utførte reparasjoner, samt om avslag på søknader om eksportlisens knyttet til liste I er fremstilt i følgende ni tabeller¹ og fire figurer:

- Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2007 til 2011
- Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B-materiell på grupper av land
- Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I
- Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I
- Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere
- Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen
- Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell
- Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk
- Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Figurer:

- Figur 9.1 Fordeling av eksporten av A-materiell på regioner
- Figur 9.2 Fordeling av eksporten av B-materiell
- Figur 9.3 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I
- Figur 9.4 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2001–2011

Meldingen gir også informasjon om utførsel av håndvåpen fra Norge, samt om forsvarsmyndighetens bruk av eget materiell i utlandet. Norge eksporterer ikke militære håndvåpen, og utførselen som er reflektert i kapittel 9.9 gjelder i all hovedsak antikke våpen til samlere, jakt- og konkurransevåpen.

Det gis informasjon om avslag på søknader om eksportlisens (kapittel 9.11). De avslagene som inngår i oversikten er formelle avslag på lisens-søknader som har vært gjenstand for behandling på basis av det norske eksportkontrollregelverket. Det vises også til hvilke kriteria som er bakgrunn for avslagene (jf. retningslinjenes vedlegg A som reflekterer EUs normative kriterier). I 2011 ble 14 søknader om eksportlisens av forsvarsmateriell avslått. I tillegg er det redegjort for tilfeller hvor eksportører ble informert om at det ikke kunne påregnes lisens for et konkret forsvarsprodukt til et spesifisert land. På denne måten bidrar Norge til å fremme høy internasjonal standard når det gjelder åpenhet om utførsel av forsvarsmateriell. Disse konkrete saker sier imidlertid lite om det faktiske bildet, da den nære dialogen mellom bedriftene og Utenriksdepartementet om muligheten for å få tillatelse til eksport innebærer at bedrifter sjelden søker om, eller retter henvendelser om mulighet for eksportlisens, til land hvor tillatelse ikke vil kunne påregnes å bli innvilget.

I 2011 ble det ikke gitt tillatelse til formidling av forsvarsmateriell mellom to tredjeland. En nærmere omtale er gitt i kapittel 9.12.

I tillegg gis det også informasjon om utførsel av sivile varer til militære sluttbrukere (kapittel 9.13) og om utførsel av utstyr for bruk i humanitære minneryddingsaksjoner (kapittel 9.14).

En oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2011 finnes i kapittel 9.15. Totalt rapporterte 42 bedrifter om eksport av forsvarsmateriell i 2011.

Den samlede verdien av eksporten i 2011 var i underkant av 3,9 milliarder kroner, hvorav ca. 3,6 milliarder utgjorde salg. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,9 milliarder og B-materiell ca. 719 millioner kroner. Til sammenligning var verdien av eksporten i 2010 drøyt 3,9 milliarder kroner, hvorav ca. 3,7 milliarder utgjorde salg. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell 2,6 milliarder og B-materiell i overkant av 1 milliard.

I 2011 var det en økning i eksporten av A-materiell på omlag 230 millioner (8,8 %), mens eksporten av B-materiell sank med ca. 641 millioner (-31 %). Eksporten av A-materiell, B-materiell og

¹ Tallene er fremstilt i tusen kroner.

flerbruksvarer til militær sluttbruker sank med til sammen ca. 1,4 % fra 2010 til 2011.

Verdien av tjenester, overføring av produksjonsrettigheter, formidling og retur av varer til utenlandsk eier utgjorde i 2011 ca. 260 millioner, tilnærmet likt i forhold til i 2010.

I forhold til i 2010, var det i 2011 en nedgang i verdien av den totale eksporten på om lag 66 millioner (-1,7 %).

I forhold til i 2010, var det i 2011 nedgang i eksporten særlig til USA (nær 660 millioner), Canada (ca. 100 millioner), Kuwait (ca. 58 millioner), Slovenia (ca. 30 millioner), Ungarn (ca. 29 millioner), Tyskland (ca. 28 millioner), Tsjekkia (ca. 22 millioner) og Saudi-Arabia (12 millioner). I samme periode var det økning i verdien av eksporten til Tyrkia, (ca. 169 millioner) Sveits (ca. 158 millioner), Brasil (ca. 101 millioner), Sverige (nær 96 millioner), Sør-Korea (nær 50 millioner), Italia (ca. 77 millioner), Kroatia (ca. 53 millioner), Finland (nær 48 millioner), Polen (ca. 43 millioner), Frankrike (ca. 22 millioner) og Spania (ca. 9 millioner).

Svingninger i eksporten av forsvarsmateriell fra et år til et annet skyldes ofte tidspunktet for når større enkeltleveranser finner sted.

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2011 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO landene 74 % og for B-materiell 64 %, og til Finland og Sverige utgjorde den hhv. 9 % og 29 %. Totalt gikk således 83 % av eksporten av A-materiell og 93 % av eksporten av B-materiell i 2010 til NATO-landene, Sverige og Finland.

Det ble utstedt 1639 lisenser for utførsel av varer på liste I, samt for tilknyttede tjenester og retur av militære varer til utenlandske eiere i 2011. I samme periode var det 1473 gyldige lisenser.

9.1 Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner

Figur 9.4 og tabell 9.1 viser utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell i kategori A og B, samt for utførte tjenester og reparasjoner knyttet til liste I for utlandske oppdragsgivere.

Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2006 til 2011

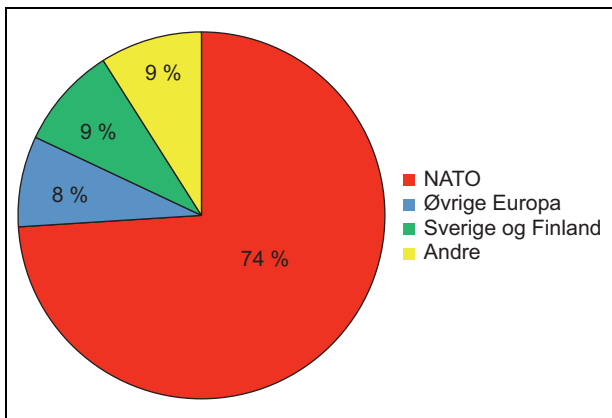
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	Endring	
Utførsel		Verdi x 1000 kr							%
Salg	A-materiell	1 439 774	2 053 984	2 540 120	3 143 155,32	628 147,172	858 331,21	230 184	8,76
Salg	B-materiell	1 478 542	1 144 103	1 352 288	1 360 210,4	1 040 025,5	718 748	-641 462	-30,89
Salg	Totalt (A+B)	2 918 316	3 198 087	3 892 407	4 503 365,7	3 668 172,7	3 577 079,2	-91 093	-2,48
Salg	Flerbruksvarer til mill. sluttbruk				37 312	11 376	38 098	26 722	234,9
	Sum	2 918 315,8	3 198 087	3 892 407,3	4 540 677,7	3 679 548,7	3 615 177,2	-64 371	-1,42
Tjenester		362 631	308 378	212 734	141 162	179 983	197 780	17 797	9,89
Retur utlandet		194 315	132 073	58 056	106 888	80 366	61 874	-18 492	-23,01
Produksjonsrett		28 897	6 497	1 800	0	964	0	964	-100
Formidling		11 835	3 902	0	0	0	0	0	0
Tjeneste, Retur utl., Produksjonsrett, Formidling		597 678	450 850	272 590	248 050	261 313	259 654	-1 659	0
Sum		3 515 994	3 648 937	4 164 997	4 788 728	3 940 861	3 874 831	-66 030	-1,68

9.2 Utførsel av kategori-A materiell fordelt på grupper av land

Figur 9.1 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) fordeler seg på grupper av mottakere. Som det fremgår var NATO-landene den desidert største mottaker av forsvarsmateriell i kategori A i 2011 med 74 %. Sverige og Finland utgjorde 9 % og øvrige land i Europa 8 % av den totale eksport av A-materiell.

9.3 Utførsel av kategori-B materiell fordelt på grupper av land

Figur 9.2 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori B-materiell (annet militært

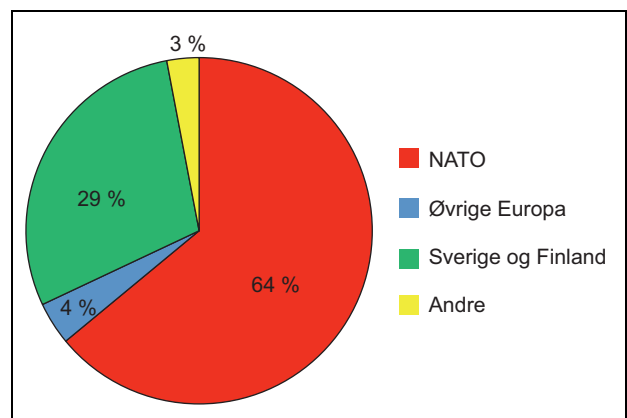


Figur 9.1 Fordeling av eksporten av A-materiell på regioner

materiell) fordeler seg på grupper av mottakere. NATO-landene var i 2011 den største mottakeren av forsvarsmateriell i kategori B med 64 %. Sverige og Finland mottok til sammen 29 % av den samlede eksport av kategori B materiell. I oversikten gitt i tabellene 9.2 og 9.3, er det gitt mer detaljert informasjon om mottakerland, eksporterte varer og verdier.

9.4 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land

Tabell 9.2 viser hvordan verdien av eksporten av forsvarsmateriell fordeler seg på det enkelte mottakerland. Verdien av eksporten er vist i 1000 kr. Tabell 9.2 redegjør også for endringer fra 2008, 2009, 2010 og 2011 for det enkelte land.



Figur 9.2 Fordeling av eksporten av B-materiell på regioner

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B-materiell på grupper av land

Land	2008				2009				2010				2011				Endring 2011-2010
	CC	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	
Albania	AL	0	0	0	0	328	328	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Australia	AU	0	1 369	1 369	22 255	6	22 261	2 378	6 132	8 510	43 709	215	43 924	35 414			
Armenia*	AM	0	0	0	0	0	0	25	0	25	0	0	0	0	0	0	-25
Belgia	BE	1 944	22 997	24 941	9 501	20 064	29 565	62 264	18 088	80 352	11 624	34 276	45 900	0	0	0	-34 452
Brasil	BR	286	0	286	0	0	0	26 982	0	26 982	127 645	0	127 645	100 663			
Canada	CA	7 526	2 169	9 695	147 551	1 117	148 668	212 995	3 611	216 606	67 916	48 694	116 610	-99 996			
Chile	CL	17 756	90	17 846	0	0	0	971		971	4 044	0	4 044	3 073			
Danmark	DK	4 610	11 826	16 436	20 700	7 257	27 957	18 626	5 526	24 152	11 766	13 601	25 367	1 215			
Egypt	EG	0	106 912	106 912	0	13 912	13 912	0	408	408	0	0	0	-408			
Estland	EE	147	2442	2589	637	0	637	3 474	175	3 649	8 727	2 108	10 835	7 186			
Finland	FI	99 628	65 303	164 931	63 409	21 381	84 790	40 030	28 349	68 379	109 524	6 645	116 169	47 791			
Forente Arabiske Emirater	AE	0	1 529	1 529	0	7 425	7 425	0	2 078	2 078	0	426	426	-1 652			
Frankrike	FR	55 854	15 749	71 603	134 952	13 638	148 590,2	137 517	21 058	158 575	169 516	11 441	180 957	22 382			
Georgia*	GE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25	0	25	25			
Grønland	GL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	2			
Hellas	GR	453	1 074	1 527	283	17	300,3	8 848	7 019	15 867	13 900	7 253	21 153	5 286			
India	IN	0	0	0	0	0	0,0	0	74	74	0	1 580	1 580	1 506			
Irland	IE	2 527	2359	4 886	163	369	532	9 460	0	9 460	0	0	0	-9 460			
Island	IS	5,4	0	5	0	0	0,0	0	0	0	0	0	0	0			
Italia	IT	16 406	4 753	21 159	40 848	415	41 263	27 777	4 737	32 514	105 836	3 552	109 388	76 874			
Japan	JP	556	0	556	597	193	790,0	153	0	153	397	365	762	609			
Jordan	JO	0	0	0	0	1 142	1 142	0	0	0	0	0	0	0			
Kroatia	HR	143	0	143	0	609	609	496	0	496	53 718	0	53 718	53 222			
Kuwait	KW	0	0	0	56 914	8 992	65 906	0	58 935	58 935	0	1 251	1 251	-57 684			
Kypros	CY	0	16 238	16 238	0	612	612	0	0	0	0	600	600	600			
Latvia	LV	1 420	3 384	4 804	0	2 514	2 514	154	32	186	140	0	140	-46			

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B-materiell på grupper av land

Land	CC	2008				2009				2010				2011				Ending 2011–2010
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)		
Libya	LY	0	0	0	0	0	0	0	0	1 049	1 049	0	0	0	0	-1 049		
Litauen	LT	411	180	591	1 782	1	1 783	400	479	879	284	475	759	120				
Luxembourg**	LU	128 026	25 563	153 589	1 314	5 117	6 431	2 483	9 897	12 380	21 024	6 429	27 453	15 073				
Macau	MO	0	315	315	0	0	0	0	463	463	0	243	243	-220				
Makedonia	MK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	75	0	75	75				
Malaysia	MY	22476	4 655	27 131	66 370	1 594	67 964	0	1 009	1 009	8 562	0	8 562	7 553				
Malta	MT	0	0	0	0	0	0	0	133	133	0	0	0	-133				
Montenegro	ME	0	0	0	0	0	0	0	10 029	10 029	0	0	0	-10 029				
Nederland	NL	1343	17 430	18 773	105 165	36 742	141 907	41 381	8 946	50 327	18 821	43 148	61 969	11 642				
New Zealand	NZ	1	0	1	1 857	0	1 857	0	2 590	2 590	2 573	1 833	4 406	1 816				
Oman	OM	0	375	375	0	191	191	0	1 565	1 565	0	30	30	-1 535				
Polen	PL	103 049	3 343	106 392	71 287	1 029	72 316,2	63 753	5 472	69 225	104 955	7 441	112 396	43 171				
Portugal	PT	10954	1836	12790	1	6 816	6 817	6 903	5 774	12 677	2 427	3 090	5 517	-7 160				
Qatar	QA	0	0	0	0	25 481	25 481	0	2 558	2 558	0	1 094	1 094	-1 464				
Romania	RO	0	21 370	21 370	2 914	24 486	27 400	814	0	814	110	1 366	1 476	662				
Saudi-Arabia	SA	0	172 235	172 235	0	32 957	32 957	0	21 062	21 062	0	8 767	8 767	-12 295				
Serbia og Montenegro***	CS	0	0	0	0	78	78	0	0	0	0	0	0	0				
Serbia	RS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	95	0	95	95				
Singapore	SG	5 925	0	5 925	8 383	15 387	23 770	3 181	95	3 276	814	159	973	-2 303				
Slovakia	SK	2 205	67 956	70 161	304	64 908	65 212	28	3 082	3 110	0	219	219	-2 891				
Slovenia	SI	1499	3 505	5 004	3 719	1 053	4 772	28 786	2 368	31 154	793	574	1 367	-29 787				
Spania	ES	11 025	35 945	46 970	4 300	430 545	434 845	6 389	6 860	13 249	19 371	2 712	22 083	8 834				
Storbritannia	GB	91 822	32 353	124 175	113 004	6 792	119 796	71 900	8 379	80 279	85 362	2 231	87 593	7 314				
Sveits	CH	154 700	12 486	167 186	105 029	13 629	118 658	101 231	8 043	109 274	237 235	29 683	266 918	157 644				
Sverige	SE	70 357	103 628	173 985	104 162	180 475	284 637,2	40 086	204 112	244 197	141 737	198 755	340 492	96 295				
Sør-Afrika	ZA	0	0	0	18 426	26	18 452	1 508	0	1 508	1 138	212	1 350	-158				

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B-materiell på grupper av land

Land	CC	2008			2009			2010			2011			Endring 2011–2010
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	
Sør-Korea	KR	5 585	482	6 067	3 616	90	3 706	4 009	1	4 010	50 416	3 132	53 548	49 538
Tanzania	TZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	11	11
Thailand	TH	0	324	324	8 982	1 824	10 806	11 788	3 698	15 486	5 250	2 774	8 024	-7 462
Tsjekkia	CZ	35 575	10 635	46 210	26 726	14 895	41 621	92 245	10 532	102 777	66 014	14 685	80 699	-22 078
Tyrkia	TR	12920	7 663	20 583	26 988	33	27 021	16 050	6 071	22 121	176 202	14 871	191 073	168 952
Tyskland	DE	42 110	11 205	53 315	102 353	10 847	113 200,1	119 600	8 591	128 191	89 835	10 147	99 982	-28 209
Ungarn	HU	279	51 265	51 544	304	46 160	46 464	0	50 961	50 961	128	21 817	21 945	-29 016
USA	US	1 629 880	509 346	2 139 226	1 868 066	339 056	2 207 121,8	1 462 396	499 985	1 962 381	1 093 736	210 854	1 304 590	-657 791
Østerrike	AT	716	0	716	292	8	300	1 067	0	1 067	1 224	0	1 224	157
Totalt		2 540 120	1 352 288	3 892 407	3 143 155	1 360 210	4 503 366	2 628 147	1 040 026	3 668 173	2 856 681	718 748	3 575 429	-92 743,655

* Skiskytterrifler

** Omfatter utførsel til NATO

*** Eksport før Serbia og Montenegro ble to selvstendige stater

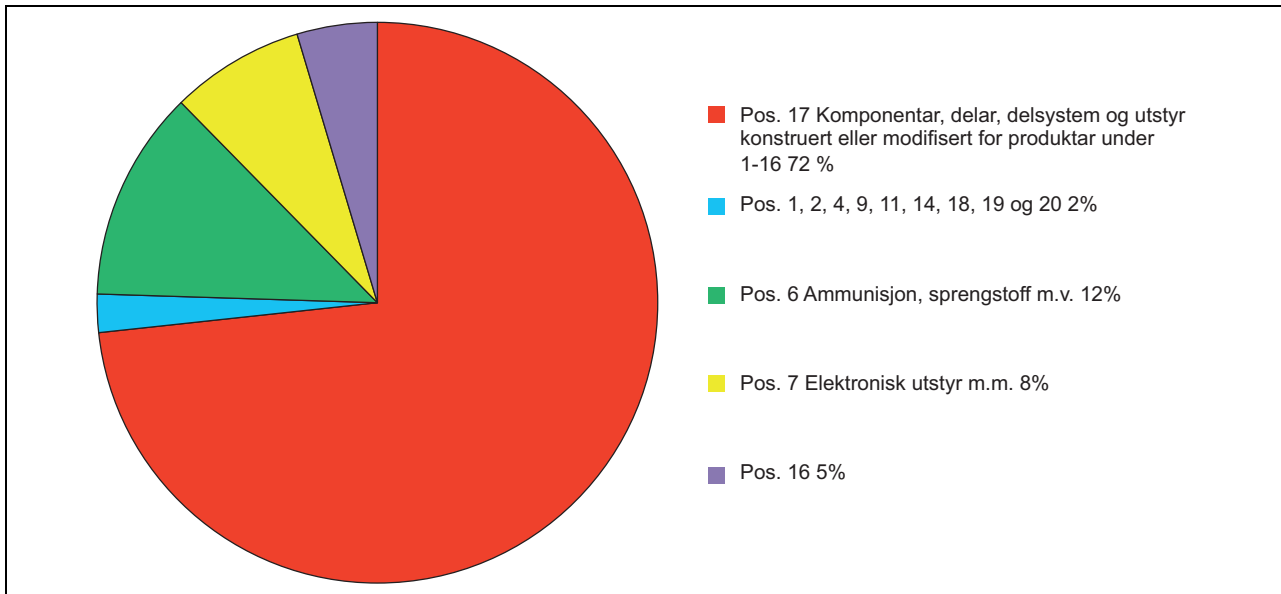
9.5 Eksport fordelt på vareposisjonene i liste

Figur 9.3 viser hvordan eksporten av forsvarsmateriell i 2011 fordeler seg på vareposisjonene i liste I. Som det fremkommer av figuren er 72 % av eksporten komponenter, deler, delsystemer og tilleggsutstyr, 8 % elektronisk utstyr, 12 % ammunisjon og sprengstoff, 5 % simulator og øvingsutstyr, 2 % er ildlednings- og søkerutstyr med mer. Andre produkter slik som missilsystem, bomber, raket-

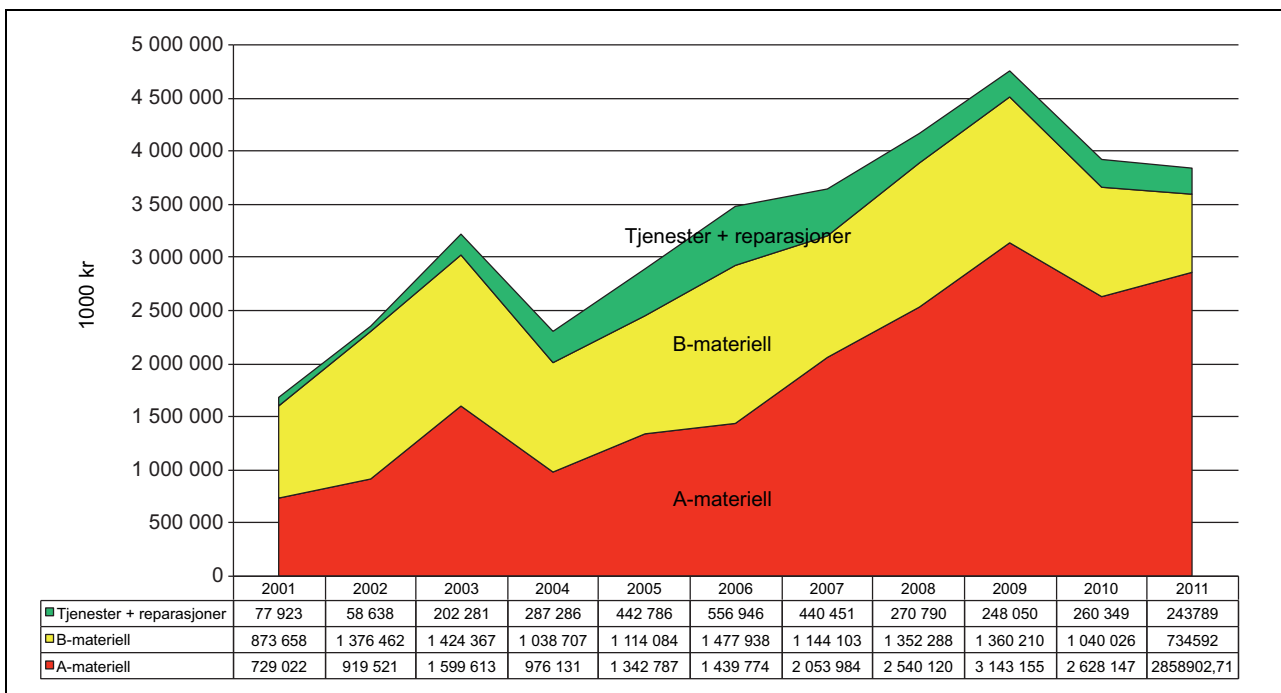
ter etc. utgjør en svært liten andel av den samlede eksport.

9.6 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I

Tabell 9.3 viser hvilke land som har mottatt forsvarsmateriell fra Norge i 2011 og hvilke varegrupper som er eksportert. I tillegg er materialet karakterisert.



Figur 9.3 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I



Figur 9.4 Utviklingen av eksport av forsvarsmateriell 2001 – 2011

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Australia	AU	1 7.a 17.4 17.7 og 17.7c	Skiskytterrifle Elektronikk til sambandsutstyr Deler til våpenstasjon Deler til laser, elektronikk mv.	76			120 370 43263	76 120 370 43358	43 924
Belgia	BE	16 17.1 17.1 18.7.a 6.a 6.c 7.a	Øvingsammunisjon Deler til våpen Deler til våpen Programvare til kommunikasjonsutstyr Ammunisjon Sprengstoff Kommunikasjonsutstyr	4 871 2 894		47 261 3 551	948	4 871 47 261 948 2 894 3 551 33 328	45 900
Brasil	BR	16 17.3	Øvingsammunisjon Deler til missilsystem	50		127 595		50 127 595	127 645
Canada	CA	1 17.1 17.2 17.4 17.6.a 17.7 4.a 6.a 6.c 7.a 7.e	Skiskytterrifler Deler til våpen Deler til artilleri Våpenstasjon og deler til våpenstasjon Deler til ammunisjon Deler til kommunikasjonsutstyr Deler til ilddelingsystem Ammunisjon Sprengstoff Kommunikasjonsutstyr Hørselvern	158 41 993 7 136 11 159 4 071		2 1 325 2 064 8	48 674 10	158 48 676 1 325 41 993 2 064 10 8 7 136 11 159 4 071 10	116 610

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Chile	CL	1	Skiskytterrifler	80				80	
	16	Øvingsammunisjon		1 039				1 039	
	6.a	Ammunisjon		1 018				1 018	
	6.c	Sprengstoff		1 907				1 907	4 044
Danmark	DK	1	Rifle	22				22	
	16	Øvingssystem våpensystem		6 755				6 755	
	17.1	Deler til våpen					10	10	
	6.a	Ammunisjon		4 989				4 989	
	7.a	Kommunikasjonsutstyr			13 591			13 591	25 367
Estland	EE	1	Skiskytterrifler	7				7	
	6.a	Ammunisjon		8 720				8 720	
	7.a	Kommunikasjonsutstyr			2 108			2 108	10 835
Finland	FI	1	Skiskytterrifler	13				13	
	16	Øvingsutstyr i fm våpensystem		141				141	
	17.1	Deler til våpen					671	671	
	17.2.a	Deler til panservernvåpen				52		52	
	17.4	Våpenstasjon, deler til våpenstasjon		97 589				97 589	
	17.6.a	Deler til ammunisjon				8 284		8 284	
	17.7 og 17.7e	Deler til laser					3 649	3 649	
	2.a	Artilleri		1 118				1 118	
	6.c	Sprengstoff		2 326				2 326	
	7.a	Kommunikasjonsutstyr							
	19.a	Kjemikalier		1	1 701			1 701	
	7.e	Elektronikk i fm luftvern			624			624	116 169

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Forente Arabiske Emirater	AE	7.e	Hørselvern		426			426	426
Frankrike	FR	17.1	Deler til våpen				465	465	
		17.3	Deler til missilsystem			50 260	190	50 450	
		17.4	Våpenstasjon og deler til våpenstasjon	111 850				111 850	
		17.5.c	Deler til stridsgass søkesystemer				940	940	
		17.7.c	Deler til luftfartøy				3 188	3 188	
		17.9	Deler til luftfartøy			141		141	
		6.c	Sprengstoff	7 265				7 265	
		7.a	Kommunikasjonsutstyr		6 314			6 314	
		7.e	Nattutstyr		344			344	180 957
Georgia	GE	1	Skiskytterifle	25				25	25
Grønland	GL	1	Skiskytterifle	2				2	2
Hellas	GR	7.a	Kommunikasjonsutstyr		6 932			6 932	
		6.c	Sprengstoff	52				52	
		17.7	Deler til laser				321	321	
		17.3	Diverse deler til missilsystem			13 848		13 848	21 153
India	IN	17.7	Deler til elektronisk utstyr				1 580		1 580
Italia	IT	6.c	Sprengstoff	4 547				4 547	
		6.a	Ammunisjon	100 924				100 924	
		18.a	Programvare		992			992	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Japan	JP	17.1	Deler til våpen				2 560	2 560	109 388
		16	Øvingsutstyr våpensystem			365		365	
Japan	JP	7.e	Elektronisk utstyr		365			365	762
		6.c	Ammunisjon	17				17	
		17.6.a	Deler til ammunisjon			334		334	
Kroatia	HR	16	Øvingssystem			46		46	53 718
		17.4	Deler til våpenstasjon	1 836			51 882	1 836 51 882	
Kuwait	KW	7.a	Kommunikasjonsutstyr		1 251			1 251	1 251
Kypros	CY	17.7	Deler til nattutstyr, laser m.v				600	600	600
Latvia	LV	6.a	Ammunisjon	140				140	140
Litauen	LT	1	Skiskyterrifle	50				50	759
		17.4.a	Deler til våpenstasjon			234		234	
		17.7.a	Deler til kommunikasjonsutstyr				130	130	
Luxembourg*	LU	7.a	Kryptoutstyr med deler						27 453
		6.a	Ammunisjon	14 025	6 368			6 368 14 025	
		17.7	Deler til kommunikasjonsutstyr				61	61	
		16	Øvingssystem våpensystem	6 982				6 982	
		17.4	Deler til våpenstasjon			17		17	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Macau	MO	7.e	Nattutstyr		243			243	243
Makedonia	MO	1	Skiskytterrifle					75	75
Malaysia	MY	6.a	Ammunisjon	8 562				8 562	8 562
Nederland	NL	7.a	Kommunikasjonsutstyr		32 033			32 033	
		6.c	Sprengstoff	2				2	
		6.a	Ammunisjon	3 237				3 237	
		19.a	Kjemikalier	6				6	
		18.b	Programvare i fm overvåkningssystem		10 525			10 525	
		17.7	Deler til luftvernssystem			862	208	1 070	
		17.4	Våpenstasjon og deler til våpenstasjon			14 627		14 627	
New Zealand	NZ	17.1	Deler til våpen			87	382	469	61 969
		1	Skiskytterrifle	30				30	
		16	Øvingssystem for våpensystem			2 543		2 543	
Oman	OM	17.1	Deler til våpen				1 833	1 833	4 406
		7.c	Avstandsmål		30			30	30
Polen	PL	7.a	Kommunikasjonsutstyr		4 084			4 084	
		6.c	Sprengstoff	2 065				2 065	
		17.7.e	Deler til navigasjonssystem				296	296	
		17.6.a	Deler til ammunisjon			90 995		90 995	
		17.4	Deler til våpensystem			11 150		11 150	
		17.2.a	Deler til artillerienheter			745		745	
		17.1	Deler til våpen				3 061	3 061	112 396

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Portugal	PT	6.a 7.a	Ammunisjon Kommunikasjonsutstyr	2 427	3 090			2 427 3 090	5 517
Qatar	QA	7.e 17.7	Nattutstyr Deler til nattutstyr		1 065		29	1 065 29	1 094
Romania	RO	1 6.a 7.a	Skiskytterrifle Ammunisjon Kommunikasjonsutstyr	38 72	1 366			38 72 1 366	1 476
Saudi-Arabia	SA	7.a 17.7	Kommunikasjonsutstyr Deler til kommunikasjonsutstyr	7 740			1 027	7 740 1 027	8 767
Serbia	RS	6.c	Sprengstoff	95				95	95
Singapore	SG	7.a 6.c 6.a 17.7 og 17.7.a	Kommunikasjonsutstyr Sprengstoff Ammunisjon Deler til nattutstyr og deler til kommunikasjonsutstyr	49 765	70		89	70 49 765 89	973
Slovakia	SK	7.e	Nattutstyr		219			219	219
Slovenia	SI	7.e 7.a 19.b 17.4 16	Hørselvern Kommunikasjonsutstyr Deler til våpenstasjon Deler til våpenstasjon Øvingsammunisjon	27 547			95 667 31	27 547 95 667 31	1 367

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Spania	ES	7.e	Nattutstyr	1 520				1 520	
		7.a	Kommunikasjonsutstyr	650				650	
		6.c	Sprengstoff	128				128	
		6.a	Ammunisjon	9 377				9 377	
		19.a	Kjemikalier	6				6	
		17.7	Deler til nattutstyr				522	522	
		17.6.a	Deler til ammunisjon			3 244		3 244	
		17.4	Deler til luftvernssystem			6 351		6 351	
		17.3	Deler til missilsystemer			265		265	
		17.1	Deler til våpen				20	20	22 083
Storbritannia	GB	7.e	Hørselvern, nattutstyr mm.	65				65	
		6.c	Sprengstoff	3 689				3 689	
		6.a	Ammunisjon	44 186				44 186	
		19.b	Produksjon materialer				62	62	
		17.9	Deler til luftfartøy			3 014		3 014	
		17.7, 17.7.c og 17.7.e	Deler til radarsystem og detektorer				1 717	1 717	
		17.5.c	Deler til våpendetektor				64	64	
		17.4 og 17.4.a	Deler til våpenstasjon			31 569		31 569	
		17.3	Deler til strømforsyning				294	294	
		17.10	Deler til kjøretøy			116		116	
		17.1	Deler til våpen			1 653	29	1 682	
		16	Øvingsammunisjon			1 135		1 135	87 593

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Sveits	CH	7.c	Avstandsmålør		13 911			13 911	
		6.c	Sprengstoff	5 377				5 377	
		19.a	Kjemikalier	248				248	
		18.a	Programvare til våpenstasjon	27				27	
		17.7	Deler til kommunikasjonsutstyr				150	150	
		17.4 og 17.4.a	Våpenstasjon og deler til våpenstasjon			214 115		214 115	
		17.16	Øvingssystem til våpenstasjon			583		583	
		17.1	Deler til våpenstasjon			134	278	412	
		16	Øvingssystemer	16 751				16 751	
		11	Beskyttelsesutstyr		15 344			15 344	266 918
Sverige	SE	7.e	Elektronikk		2 245			2 245	
		7.a	Sambandsutstyr		55 965			55 965	
		6.c	Sprengstoff	13 028				13 028	
		6.b	Magasiner	1 456				1 456	
		6.a	Ammunisjon	30 495				30 495	
		4.a	Ildledningssystem	26 747				26 747	
		19.b	Verktøy og testutstyr til våpenstasjon	240				240	
		18.a	Programvare for kommunikasjons- system						
				1				1	
		17.9	Deler til luftfartøy			1 150		1 150	
		17.7 og 17.7.e	Deler til ildlednings- og radarutstyr				113 076	113 076	
		17.6 og 17.6.a	Deler til våpensystem, hylser med mer			3 506	1 413	4 919	
		17.4 og 17.4.a	Deler til ildledningsutstyr			63 260	1 677	64 937	
		17.3	Deler til avledningssystem			5	2 039	2 044	
		17.16	Deler til treningsutstyr			77	21 217	21 294	

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Sør-Afrika	ZA	17.10	Deler til militære kjøretøy			114		114	
		17.1	Deler til håndvåpen			1 237	1 123	2 360	
		16	Øvingsammunisjon			2		2	
		1	Håndvåpen	419				419	340 492
Sør-Korea	KR	6.a	Ammunisjon	106				106	
		6.c	Sprengstoff	1 032				1 032	
		7.e	Elektronisk utstyr		212			212	1 350
Sør-Korea	KR	1	Skiskyterifle	35				35	
		17.4.a	Deler til ildledningssystem			47 854		47 854	
		17.7	Deler til nattutstyr				32	32	
		19.b	Deler til vedlikeholdssystem for luft-fartøyer				3 100	3 100	
Thailand	TH	6.c	Sprengstoff	2 527				2 527	53 548
		7.c	Laser		1 113			1 113	
		6.a	Ammunisjon	5 250				5 250	
		17.7	Deler til nattutstyr				172	172	
Tanzania	TZ	14.a	Kamera		1 489			1 489	8 024
		1	Rifle	11				11	11
Tsjekkia	CZ	7.e	Nattutstyr						
		7.a	Kommunikasjonssystem		1 319			1 319	
		6.c	Sprengstoff	540	13 326			13 326	
		19.b	Verktøy og testutstyr til våpenstasjon	96				540	96

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Tyrkia	TR	17.7.a	Deler til kommunikasjonsutstyr				40	40	
		17.6.a	Deler til ammunisjon			13 210		13 210	
		17.4	Deler til våpenstasjon			52 168		52 168	80 699
		1	Skiskyterrifle	35				35	
		17.3	Deler til raketter			168 658		168 658	
		17.4	Deler til missilsystem			3 036		3 036	
		6.c	Sprengstoff	790				790	
		7.a	Kommunikasjonsutstyr		14 871			14 871	
		8.a	Undervannsutstyr	3 683				3 683	191 073
Tyskland	DE	1	Håndvåpen	110				110	
		16	Øvingsammunisjon	175				175	
		17.1	Deler til håndvåpen			16	3 295	3 311	
		17.16	Deler til våpentestsystem			6		6	
		17.2.a	Deler til artillerienheter			1 106		1 106	
		17.3	Rakettmotorer og deler til slike			37 874		37 874	
		17.6.a	Deler til ammunisjon			7 527		7 527	
		17.7	Deler til nattutstyr				98	98	
		18.b	Programvare til kontrollsystemer				75	75	
		6.a	Ammunisjon	6 029				6 029	
		6.c	Sprengstoff	20 974				20 974	
		7.a	Kommunikasjonsutstyr	15 318	2 814			18 132	
		7.c	Avstandsmåler		15			15	
		7.e	Kommunikasjonsutstyr, Strømforsyning mv.	700	3 850			4 550	99 982

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	Komplette produkt		Deler		Sum produkt og deler	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell	A-materiell	B-materiell		
Ungarn	HU	1	Skiskytterrifle	50				50	
		7.a	Kryptosambandssystem		2 393			2 393	
		17.7	Deler til sambandssystem			78	19 424	19 502	21 945
USA	US	1	Håndvåpen	231				231	
		17.10	Deler til kjøretøy			1 437		1 437	
		19.b	Produksjonsutstyr				2 140	2 140	
		4.a	Utstyr til våpenstasjon					3 889	
		18.c	Programvare	3889			8 146	8 146	
		17.15	Intendanturmateriell for våpenstasjon			8 623		8 623	
		7.e	Elektronikk		17 216			17 216	
		17.6 og 17.6.a	Deler til ammunisjon			27 327		27 327	
		17.7 og 17.7.e	Elektroniskutstyr til våpenstasjon, luft- fartøy			30 528	13 121	43 649	
		17.3	Deler til missilsystem			46 158		46 158	
		6.c	Sprengstoff	57 469				57 469	
		16	Øvings- og simulatorutstyr	124 441				124 441	
		17.1	Deler til våpen			8 419	170 088	178 507	
		17.9 og 17.9.a	Deler til luftfartøy			308 716		308 716	
Østerrike	AT	17.4 og 17.4.a	Våpenstasjon og deler til våpenstasjon			433 532	143	433 675	
		6.d	Sprengladninger	24 247				24 247	
		6.a	Ammunisjon	18719				18 719	1 304 590
Østerrike	AT	1	Skiskytterrifle	101				101	
		17.1	Deler til våpen			3		3	
		6.c	Sprengstoff	1 120				1 120	1 224

* Omfatter leveranser til NATO

9.7 Tjenester for utenlandske oppdragsgivere

givere i 2011. Den samlede verdien av disse tjenestene var i 2011 ca. 198 millioner kroner og i 2010 på omlag 180 millioner kroner.

Tabell 9.4 viser tjenester knyttet til liste I som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdrags-

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Land	Tjenester relatert til	Sum
Algerie	Opplæring og support ifm. produksjon av kommunikasjonsutstyr	2 170
Algerie	Design av kanonfundament	40
Belgia	Tjenester ifm. kommunikasjonsutstyr	1 239
Canada	Testing av ammunisjon	3 379
Danmark	Vedlikehold av kommunikasjonsutstyr	878
Estland	Operatørkurs kommunikasjonsutstyr	375
Finland	Vedlikehold på forsvarssystem	1 486
Finland	Tjenester ifm. luftvernssystem	22 635
Frankrike	Vedlikehold av kommunikasjonsutstyr	96
Frankrike	Operatørkurs kommunikasjonsutstyr	96
Frankrike	Tjenester ifm. våpenstasjon	3 290
Frankrike	Vedlikehold av kommunikasjonsutstyr	255
Kuwait	Tjenester ifm. kommunikasjonsutstyr	14 985
Litauen	Operatørkurs kommunikasjonsutstyr	15
Luxembourg	Service på våpenstasjon	265
Luxembourg	Service og vedlikehold på tidligere levert kommunikasjonssystem	840
NATO	Opplæringsvirksomhet ifm. kommunikasjonsutstyr	455
Nederland	Service og vedlikehold på tidligere levert kommunikasjonssystem	172
Nederland	Opplæringsvirksomhet ifm. kommunikasjonsutstyr	99
Polen	Teknisk support kommunikasjonssystem	160
Polen	Tjenester ifm. kommunikasjonsutstyr	150
Polen	Opplæringsvirksomhet ifm. kommunikasjonsutstyr	292
Polen	Teknisk support kommunikasjonssystem	948
Polen	Opplæringsvirksomhet ifm. kommunikasjonsutstyr	190
Portugal	Opplæring og tjenester ifm. kommunikasjonsutstyr	558
Qatar	Opplæringsvirksomhet ifm. elektronisk utstyr	88
Slovakia	Opplæringsvirksomhet ifm. kommunikasjonssystem	126
Slovenia	Tjenester ifm. våpenstasjon	172
Slovenia	Kurs ifm. kommunikasjonssystem	163
Spania	Utvikling av rakettmotor	168
Spania	Utvikling av software og opplæring ifm. kommunikasjonsutstyr	3 349
Sveits	Service og bistand ifm. leveranse av våpensystem	2 283
Sverige	Utvikling av kommunikasjonsutstyr	40 680
Sverige	Tjenester ifm. ammunisjon	31 217
Sverige	Analysetjenester	152
Sør-Korea	Tjenester ifm. torpedoutvikling	26 899
Sør-Korea	Konsulentbistand ifm. rakettmotor	3 407

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Land	Tjenester relatert til	Sum
Tsjekkia	Kurs ifm. våpensystem	1 120
Tyrkia	Tjenester ifm. forsvarssystem	4 585
Tyskland	Utvikling av rakettmotor	2 248
Tyskland	Tjenester ifm. torpedoutvikling	6 718
Tyskland	Tjenester ifm. ammunisjon	227
Tyskland	Årlig utestasjonering av personell	1 888
Tyskland	Utvikling av rakettmotor	4 450
USA	Tjenester ifm. utvikling av forsvarssystem	3 681
USA	Tjenester ifm. ammunisjon	2 059
USA	Operatørkurs kommunikasjonsutstyr	6 531
USA	Tjenester ifm. utvikling av hardware og software	501
Sum		197 780

9.8 Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere

dragsgivere i 2011. Den samlede verdien av reparasjoner i 2011 var ca. 62 millioner kroner og i 2010 var verdien ca. 106 millioner kroner.

Tabell 9.5 viser reparasjoner knyttet til liste I som norske bedrifter har utført for utenlandske opp-

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Land	Retur etter reparasjon 2011	Sum
Australia	Våpenstasjon	399
Belgia	Kryptoapparat	19
Canada	Radio	70
Danmark	Kryptoapparat	193
Finland	Deler til kommunikasjonssystem	64
Finland	Laser avstandsmåler	1 288
Frankrike	Lysforstærkere	22
Frankrike	Kryptoapparat	876
Frankrike	Radio	4 816
Irland	Radiokontrollenhet	37
Italia	Rakettmotor	2 178
Jordan	Deler til luftfartøy	840
NATO (LU)	Del til kjøretøy	576
NATO (LU)	Deler til luftvernssystem	405
NATO (LU)	Kryptoapparat	359
NATO (LU)	Våpensystem	214
Nederland	Søkeutstyr	100
Nederland	Luftvern	275
Nederland	Navigasjonsutstyr	308
Oman	Radiolinje	189
Oman	Laser	89

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Land	Retur etter reparasjon 2011	Sum
Oman	Del til elektronisk utstyr	65
Portugal	Kryptoapparat	40
Spania	Laser	440
Spania	Deler til luftvernssystem	500
Spania	Kryptotelefon	246
Spania	Laser	170
Storbritannia	Deler til våpenstasjon	26
Storbritannia	Lysforsterker	83
Storbritannia	Laser	619
Storbritannia	Luftvern	48
Storbritannia	Kryptoapparat	127
Storbritannia	Radio	513
Storbritannia	Deler til torpedo	5 640
Sverige	Kommunikasjonsutstyr	7
Sverige	Sambandsutstyr	87
Sverige	Laser og deler til laser	1 909
Sverige	Del til elektronisk utstyr	261
Sverige	Deler til artilleri	93
Sverige	Materiale til kamera	11
Sverige	Deler til ammunisjon	4 617
Sverige	Management system	20
Tsjekkia	Laser avstandsmåler	92
Tsjekkia	Deler til våpenstasjon	198
Tsjekkia	Kommunikasjonsutstyr	5
Tyskland	Del til våpenstasjon	8 084
Tyskland	Granatkastere	210
Tyskland	Del til artilleri	104
Tyskland	Verktøy	126
Tyskland	Rifler og deler til rifler	408
Ungarn	Kryptoapparat	467
USA	Kommunikasjonsutstyr	64
USA	Deler til ilddelingssystem	19 612
USA	Luftfartøy	2 223
USA	Materialer	1 442
Sum		61 874

9.9 Utførsel av håndvåpen og deler til slike

Det innvilget lisens for utførsel av 146 240 stk. håndvåpen i 2011. Tabell 9.6 gir en detaljert oversikt over disse. Det produseres ikke militære håndvåpen i Norge. Utførslene består i hovedsak av konkurransevåpen, jaktvåpen og historiske våpen. Noen tillatelser gjelder midlertidige utførsler i forbindelse med garantireparasjoner, med påfølgende retur til Norge. Eksportlisens er kun gitt i de tilfeller hvor det har foreligget import- og bæretillatelse for mottaker i mottakerlandet.

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Land	Antall
Australia	6
Canada	12
Chile	10
Danmark	1
Estland	4
Finland	1
Georgia	2
Grønland	1
Kroatia	1 019
Litauen	4
Makedonia	5
New Zealand	2
Romania	3
Sverige*	145 026
Sør Korea	3
Tanzania	1
Tyrkia	3
Tyskland	35
Ungarn	5
USA	90
Østerrike	7
	146 240

* Sportsforhandler

9.10 Forsvarets utførsler

Oversikten viser forsvarets utførsler av eget materiale i 2011. Det gis informasjon om hvilket land

forsvaret har utført materiell til, henvisning til hvilken posisjon i varelisten materiellet referer seg til, samt en beskrivelse av hensikten med utførselen.

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.		
Land	Punkt i vareliste I	Bruk
Antillene	1, 6A, 7A, 7E, 8D, 11, 14A, 15, 19B	Etterforsyning
Belgia	17-9A	Rep
Belgia	17-7E, 17-9A	Retur
Belgia	15	Etterforsyning
Brunei	7A, 7C, 7E, 11, 13, 15, 17-7A, 17-7C, 17-7E	Etterforsyning
Canada	6A, 11, 15, 17-9A, 19B	Etterforsyning
Canada	17-9A	Rep
Danmark	17-3, 17-7C, 17-7E, 17-9A, 17-10, 19B	Rep
Danmark	17-9A	Retur
Djibouti	1, 6A, 7A, 7C, 7E, 11, 13, 15, 17-1, 17-7A, 17-7C, 17-7E	Etterforsyning
Sveits	16	Rep
Tsjekkia	17-7E	Etterforsyning
Tyskland	8D, 17-7E, 17-8A	Retur
Tyskland	15, 17-7A, 17-9A	Etterforsyning
Tyskland	3, 17-1, 17-3, 17-4A, 17-7A, 17-7C, 17-7E, 17-8A, 17-9A, 17-10	Rep
Østerrike	8C, 10	Rep
Østerrike		Etterforsyning

9.11 Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2011

I 2011 ble det gitt 14 avslag på søknad om eksportlisens for forsvarsmateriell og tjenester. Avslagene gjaldt Angola, Bahrain, Georgia, Ghana, Indonesia, Libanon, Pakistan, Senegal, Taiwan, Qatar og Ukraina. Avslagene ble begrunnet i kriteria 2,3,4 og 7 i Utenriksdepartementets kriterier jf. vedlegg A til retningslinjer av 28.februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, ammunisjon og militært materiell (EUs felles handling for våpeneksport). Avslagene gjaldt ammunisjon, lyddemper, kommunikasjonssystem, våpenstasjon, fartøy, pilotopplæring og nattutstyr.

Basert på henvendelser fra eksportører i 2011, opplyste Utenriksdepartementet i tillegg om at lisens ikke ville kunne påregnes for leveranse av spesifisert forsvarsmateriell til Bangladesh, Colombia, Filippinene, Jordan, Kazakhstan og Ukraina.

I 2011 ble det gitt ett avslag på søknad om tjenester knyttet til varer på Utenriksdepartementets liste II (flerbruksvarer) for militær bruk i Vietnam.

Informasjon om avslag på lisenssøknader ble første gang gitt i meldingen om eksporten i 2003. Følgende avslag fremgår i de årlige meldingene for perioden 2003–2011:

2003	13 avslag	Belize, Colombia, Indonesia, Israel, Kazakhstan, Libanon, Libya, Nepal, Nigeria, Marokko, Pakistan, Syria, Taiwan
2004	14 avslag	Algerie, Colombia, India, Iran, Kazakhstan, Kina, Libanon, Makedonia, Marokko, Moldova, Pakistan, Sri Lanka, Taiwan, Turkmenistan
2005	9 avslag	Bosnia og Herzegovina, Filippinene, Kenya, Mauretania, Pakistan, Peru, Russland, Sudan, Swaziland
2006	1 avslag	Bangladesh
2007	4 avslag	Algerie, Bangladesh, Colombia, Pakistan
2008	10 avslag	Algerie, Colombia, Georgia, Equatorial Guinea, Indonesia, Israel, Libya, Kazakhstan, Syria
2009	7 avslag	Afghanistan, Irak, Israel, Libanon, Nepal, Vietnam
2010	5 avslag	Afghanistan, Egypt, Israel, Zimbabwe
2011	14 avslag	Angola, Bahrain, Georgia, Ghana, Indonesia, Libanon, Pakistan, Senegal, Taiwan, Ukraina.

Avslag på en søknad om eksportlisens, eller orientering om at lisens ikke kan påregnes innvilget, innebærer ikke et generelt forbud mot eksport av forsvarsmateriell til vedkommende land. Med unntak av gjennomføring av bindende embargo-vedtak fattet av FNs sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til, opererer ikke det norske eksportkontrollsystemet med lister over land som enten kan eller ikke kan motta forsvarsmateriell fra Norge. Alle søknader om utførselslisens er gjenstand for individuell vurdering fra sak til sak.

9.12 Overføring av produksjonsrettigheter og formidling

Tillatelsene til overføring av produksjonsrettigheter blir gitt i forbindelse med norske bedrifters deltakelse i internasjonalt samarbeid om utvikling av forsvarsmateriell. I 2011 ble det gitt 24 tillatelser til overføring av produksjonsrettigheter. I 2011 ble det ikke gitt tillatelse til formidling av forsvarsmateriell mellom to tredjeland.

9.13 Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet

Tabell 9.8 viser utførsel av flerbruksvarer, sivile varer, omfattet av departementets vareliste II til militær sluttbruk. Dette dreier seg om undervannsutstyr.

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Land	Produkt	Verdi
India	Undervannsutstyr lisenspliktig iht. pkt 6A001.a.1 i vareliste II	
Peru	Undervannsutstyr lisenspliktig iht. pkt 6A001.a.1 i vareliste II	
Saudi Arabi	Undervannsutstyr lisenspliktig iht. pkt 6A001.a.1 i vareliste II	
Sør-Korea	Undervannsutstyr lisenspliktig iht. pkt 6A001.a.1 i vareliste II	
Chile	Undervannsutstyr lisenspliktig iht. pkt 6A001.a.1 i vareliste II	
	Sum	38 098

9.14 Oversikt over utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding

Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Mottaker	Bruk
Afghan Technical Consultants (ATC)	Vester for mineryddere i Afghanistan
APOPO	Vester for mineryddere i Mozambique
DanChurchAid	Vester for mineryddere i Congo
Danish Demining Group	Vester for mineryddere i Somalia
Danish Demining Group	Vester for mineryddere i Uganda
Danish Demining Group Afghanistan	Vester for mineryddere i Afghanistan
DCA HMA Lebanon	Vester for mineryddere i Libanon
DDG – Danish Refugee Council	Vester for mineryddere i Libya
EOD Technology Inc.	Vester for mineryddere i Afghanistan
Foundation Suisse de Deminage	Vester for mineryddere i Sri Lanka
FSD Field Office of Libya	Vester for mineryddere i Libya
FSD Office in Tobruk and Misrata	Vester for personlig beskyttelse i Libya
Handicap International	Vester for mineryddere i Senegal
Handicap International	Vester for personlig beskyttelse i Mozambique
Handicap International	Vester for mineryddere i Libanon
Japan Mine Action Service Afghanistan	Vester for mineryddere i Afghanistan
Mine Clearance Planning Agency (MCPA)	Vester for mineryddere i Afghanistan
Mine Detection Centre (MDC)	Vester for mineryddere i Afghanistan
Minerals and Metals Group, LXML Sepon	Vester for mineryddere i Laos
MONUSCO and UNMACC	Vester for mineryddere i Dem. Rep. of Congo
MSF Emergency Operation	Vester for personlig beskyttelse i Libya
National Demining Company (NDC)	Vester for mineryddere i Irak
Norwegian People's Aid MA Programme	Vester for mineryddere i Mauritania
Norwegian People's Aid MA Programme	Vester for mineryddere i Tajikistan
NPA Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Congo
NPA Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Irak
Relyant	Vester for mineryddere i Afghanistan
Solidaritätsdienst-International EV (SODI) in Vietnam	Vester for mineryddere i Vietnam
South Sudan Mine Action Authority	Vester for mineryddere i Sudan
TAAZ Demining Company	Vester for mineryddere i Irak
The International Organization for Migration in Uganda	Vester for mineryddere i Uganda
The International Organization for Migration in Uganda	Vester for personlig beskyttelse i Uganda
The Middle East Mines Specialist (MMCS)	Vester for mineryddere i Libanon

9.15 Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2011

- Aker Yards
- Berget AS
- Chemring Nobel AS
- Comrod AS
- EIDEL, Eidsvoll Electronics AS
- FLO/F/DTA – Gardermoen
- Haaland AS
- Hanevik Våpen
- Hansen, Ragnar Ing. AS
- Helly Hansen Pro AS
- HTS Maskinteknikk
- Ingeniør Harald Benestad AS
- Jakt og Friluft AS
- Jon Børs
- Keytouch Technology AS
- Kitron AS
- Kongsberg Defence & Aerospace AS
- Kongsberg Maritime AS
- Krico AS
- Landrø, Magne AS
- Larsen Biathlon, Kjell G.
- Metronor AS
- Nacre AS
- Nammo Bakelittfabrikken AS
- Nammo Raufoss AS
- Natech NSV AS
- Norma AS
- Norplasta AS
- OSI Optoelectronics AS
- Otto Olsen AS
- Pedersens Vaabenlager AS
- Saab Microwave Systems AS
- Schou Våpen
- T&G Elektro AS
- Thales Norway AS
- Tinex AS
- Umoe Mandal AS
- Vinghøg AS/Simrad Optronik Group
- Volvo Aero Norge AS
- Våpensmia AS
- XXL Grossist Norge AS
- Østlandske Lettmetall

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet 16. november 2012 om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2011, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid, blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.**

Lovens tittel endret ved lov 22 juni 1990 nr. 35.

§ 1.¹

Kongen kan bestemme at varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke må utføres fra norsk tollområde uten særskilt tillatelse. Det kan også settes forbud mot at det uten særskilt tillatelse ytes tjenester som nevnt i første punktum. Det kan settes vilkår for tillatelsene.

Kongen kan likeså sette forbud mot at personer som har bopel eller oppholdssted i Norge og norske selskaper, stiftelser og sammenslutninger uten særskilt tillatelse driver handel med, formidler eller på annen måte bistår ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

Kongen gir nærmere forskrifter til utfylling og gjennomføring av loven.

§ 2.²

Enhver plikter å gi departementet den bistand og de opplysninger som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller i forskriftene gitt i medhold av den blir fulgt.

Til dette formål kan departementet foreta inspeksjon og kreve innsyn i registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, forretningspapirer og andre dokumenter som kan ha betydning. Departementet kan foreta kontrollen selv eller la oppnevnte sakkyndige gjøre det. I forbindelse med kontrollen skal departementet få til-

gang til kontor- og bedriftslokaler og nødvendig hjelp og rettledning. Klage etter forvaltningslovens §§ 14 og 15 har ikke oppsettende virkning med mindre underinstansen eller klageinstansen fastsetter det.

Pliktene etter første og annet ledd gjelder uten hinder av lovbestemt taushetsplikt.

Med de unntak som følger av bestemmelsene foran, har enhver taushetsplikt om det de får kunnskap om etter denne lov. Taushetsplikten er likevel ikke til hinder for

1. at opplysningen brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
2. at opplysningene er tilgjengelige for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk av veiledning i andre saker,
3. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om et foretaks forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver etter denne lov,
4. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,
5. at forvaltningsorganet gir et annet forvaltningsorgan opplysninger (samordning) som forutsatt i lov om Oppgaveregisteret.

Departementet kan videre bestemme at offentlige organer som har med skatteligningen og kontrollen med merverdiavgiften å gjøre, skal få adgang til å gjøre seg kjent med de opplysninger som er gitt etter denne lov.

Forvaltningslovens §§ 13 til 13 e gjelder ikke.

¹ Endret ved lover 22 juni 1990 nr. 35, 17 juni 2005 nr. 56 (i kraft 1 juli 2005 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 632).

² Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 35 (i kraft 1 nov 1997), 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 3.³

Departementet kan kreve beslag i regnskapsmateriale m.v. som nevnt i § 2 annet ledd. Er det grunn til å tro at det finnes slikt materiale, og gir forholdene ellers grunn til det, kan departementet kreve ransaking av kontorlokale og alle andre steder som ikke er privat hjem.

Krav om ransaking eller beslag skal rettes til politiet. Om den videre behandling av kravet gjelder reglene i straffeprosessloven så langt de passer. Den kravet rettes mot skal ha partsrettigheter etter straffeprosessloven og i den grad det er nødvendig for virksomheten, tilgang til det beslaglagte. Han blir likevel ikke av den grunn å regne som siktet for en straffbar handling. Straffeprosesslovens § 204 gjelder tilsvarende. Retten avgjør uten hensyn til § 212 første ledd i straffeprosessloven hvilke dokumenter mm. som retten skal se igjennom.

§ 4.

Når departementet krever ransaking eller beslag for å få opplysninger om et forhold som vedkommende er siktet eller tiltalt for, skal kravet behandles i særskilt sak etter reglene i § 3 annet ledd. Det samme gjelder når departementet krever å få se dokumenter mm. som ligger hos retten eller påtalemyndigheten uten at det er avgjort om de kan brukes i straffesaken. Hvis retten godtar kravet fra departementet, kan den sette som vilkår at opplysningene ikke skal benyttes i forbindelse med etterforskningen i straffesaken før det er endelig avgjort om påtalemyndigheten kan benytte dem i denne saken. Får påtalemyndigheten ikke medhold i sitt krav, kan departementet ikke gi opplysningene eller dokumentene videre til påtalemyndigheten med mindre det er lovlig etter de regler som ellers gjelder deres taushetsplikt ved straffbare handlinger.

§ 5.

Dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud, straffes med bøter eller med fengsel inntil fem år eller med begge deler den som forsettlig:

1. utfører eller søker å utføre varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift som er gitt i medhold av den, eller
2. overtrer eller søker å overtre noe vilkår som er satt i medhold av denne lov, eller

3. muntlig eller skriftlig gir uriktige opplysninger om forhold som er av betydning for adgangen til å utføre varer, teknologi eller tjenester når det skjer
 - a. i erklæring avgitt til bruk for offentlig myndighet eller noen som handler på vegne av offentlig myndighet, i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel,
 - b. i erklæring som skal sette en annen i stand til å gi slik erklæring som er nevnt under punkt a, eller
4. På annen måte overtrer eller søker å overtre bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne lov.

På samme måte straffes medvirkning til noen overtredelse som nevnt i første ledd.

Uaktsom overtredelse som nevnt i første ledd eller medvirkning til det, straffes med bøter eller fengsel inntil to år.

§ 6.

(Opphevet ved lov 20 juli 1991 nr. 66.)

§ 7.⁴

Departementet kan pålegge et foretak eller en person som ikke oppfyller sin opplysningsplikt etter § 2 en daglig, løpende mulkt, inntil opplysningsplikten er oppfylt.

Tvangsmulktens størrelse fastsettes under hensyn til hvor viktig det er at pålegget blir gjennomført.

Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Kongen gir nærmere forskrifter om fastsettelse, beregning og ettergivelse av tvangsmulkt.

§ 8.

Loven trer i kraft straks. Forskrifter om kontroll av strategisk eksport gitt i medhold av Mellombels lov av 13. desember 1946 nr. 30 om utførsleforbud gjelder inntil videre.

Loven kommer ikke til anvendelse på tillatelser som er gitt før loven trer i kraft. Tjenesteytinger og meddelelse av teknologi mv. etter lovens ikrafttreden krever likevel tillatelse etter denne lov selv om de knytter seg til tidligere gitte tillatelser.

³ Endret ved lov 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

⁴ Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

Vedlegg 2**Delegering av myndighet etter lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi**

DATO:	FOR-1987-12-18-967
DEPARTEMENT:	UD (Utenriksdepartementet)
AVD/DIR:	Utenriksøk. avd. III
PUBLISERT:	I 1987 966
IKRAFTTREDELSE:	1988-02-13
SIST-ENDRET:	
ENDRER:	
GJELDER FOR:	Norge
HJEMMEL:	LOV-1987-12-18-93-§1 og LOV-1987-12-18-93-§7
NÆRINGSKODE:	35 38
KORTTITTEL:	Delegering av myndighet

Delegering av myndighet etter lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi.

Fastsatt ved kgl.res. av 18. desember 1987.
Fremmet av Handels- og skipsfartsdepartementet.

Utenriksdepartementet gis fullmakt til å utøve den fullmakt som i henhold til lov av 18. desember 1987 nr. 93 er tillagt Kongen.

Vedlegg 3

Utenriksdepartementets forskrifter av 10. januar 1989 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi, med senere endringer

Fastsatt av Utenriksdepartementet 10. januar 1989 i medhold av lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi av 18. desember 1987, § 1, jfr kgl.res. av 18. desember 1987 nr 967. Endret ved forskrifter 18. oktober 1989 nr. 1113, 1. desember 1990 nr. 1167, 9. desember 1992 nr. 1043, 2 jan 1995 nr. 6, 15 jan 1996 nr. 92, 1 aug 1997 nr. 943, 4 jan 2000 nr. 2, 24 nov 2004 nr. 1508, 4 juli 2007 nr. 994.

§ 1.¹

- a. Ved utførsel av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer, eller visse tjenester kreves tillatelse fra Utenriksdepartementet (lisensplikt). Tillatelse gis i form av utførselslisens på fastlagt skjema eller i brevs form, jf. § 4. Lisensplikten gjelder også ved utførsel av slike varer fra tollager.
- b. Utenriksdepartementet utarbeider lister over disse varer og tilhørende teknologi. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en vare eller teknologi er lisenspliktig eller ikke. Departementet kan foreta endringer i listene.
- c. Listene omfatter:
 - Liste I: Våpen, ammunisjon, annet militært materiell og tilhørende teknologi.
 - Liste II: Strategiske varer og tilhørende teknologi som ikke er dekket av liste I.
- d. Tjenester knyttet til varer og teknologi på listene I og II, samt tjenester for øvrig som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever tillatelse fra Utenriksdepartementet.
- e. Ved utførsel av varer og teknologi på listene I og II samt ved tjenesteytelser i forbindelse med slike varer og teknologi, kan Utenriksdepartementet kreve sluttbrukererklæringer.
- f. Uten hensyn til Utenriksdepartementets lister er det lisensplikt for utførsel av enhver vare, teknologi og tjeneste til militær bruk til områder hvor det er krig eller krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.
- g. Uten hensyn til Utenriksdepartementets lister er det lisensplikt for utførsel av enhver vare, teknologi og tjenesteytelse der eksportøren er kjent med eller har grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglegemer. Tilsvarende regler gjelder i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.
- h. Uten hensyn til Utenriksdepartementets lister er det lisensplikt for utførsel av enhver vare, teknologi eller tjeneste til militær bruk til områder som er underlagt våpenembargo vedtatt av FNs sikkerhetsråd med hjemmel i FN-paktens kapittel VII.
- i. Handel, formidling eller annen bistand ved salg av de militære varer og teknologi som omfattes av liste I fra et fremmed land til et annet, er ikke tillatt uten tillatelse fra Utenriksdepartementet. Tilsvarende gjelder ved formidling av varer oppført på Utenriksdepartementets liste II, samt for tilhørende teknologi og tjenesteytelse der det er kjent eller grunn til å forstå, at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglegemer, og i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.

¹ Endret ved forskrifter 2 jan 1995 nr. 6, 4 jan 2000 nr. 2, 24 nov 2004 nr. 1508, 4 juli 2007 nr. 994.

§ 2.²

At bindende avtaler er inngått eller at betaling er mottatt vil ikke kunne legges til grunn for innvilgelse av tillatelse til utførsel. Ved salg av lisenspliktige varer til utlandet bør det alltid tas forbehold om at søknad om tillatelse til utførsel innvilges.

§ 3.

Unntatt fra lisensplikten i § 1 er:

- a. varer i utenlandsk eie som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med utstilling eller demonstrasjon. Unntaket gjelder ikke varer på liste I,
- b. redningsutstyr og oljevernustyr som utføres i forbindelse med hjelpeaksjoner,
- c. skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som utføres i henhold til forskrift 25. januar 1963 nr. 9722 om skytevåpen, våpendeler og ammunisjon, sjette del,
- d. varer som utføres til den europeiske romorganisasjonen ESA, eller en representant for denne, og som er strengt nødvendige for organisasjonens offisielle virksomhet.³ Unntaket gjelder bare for leveranser til ESAs medlemsland,⁴
- e. varer som utelukkende er gjenstand for transport over norsk tollområde, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde. Unntaket gjelder ikke varer på liste I,
- f. varer, teknologi og tjenester til bruk for den norske befolkning og til norske bedrifter på Svalbard og Jan Mayen,
- g. varer, teknologi og tjenester til bruk på Norges kontinentalsokkel,
- h. varer, teknologi og tjenester til bruk om bord på norskeide skip under norsk flagg og norskeide luftfartøyer, i utenriksfart,
- i. Utførsel fra norsk forsvarsmyndighet, forutsatt at eiendomsretten til varen ikke overføres og varen skal benyttes av norske styrker i utlandet eller mottakeren er forsvarsmyndighet i NATO- eller EU-land. Unntaket gjelder også for varer som norsk forsvarsmyndighet sender ut for reparasjon, vedlikehold, oppdatering eller lignende, med retur til Norge. I henhold til disse unntaksbestemmelsene skal forsvarsmyndigheten hvert år, innen 15. februar, sende rapport til Utenriksdepartementet om all utfør-

sel som nevnt ovenfor foretatt i løpet av det foregående kalenderår.

- j. militært materiell som beskrevet på liste I og som eies av et NATO-lands eller et EU-lands forsvarsmyndighet, og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med øvelse eller trening.

§ 4.⁵

Utenriksdepartementets tillatelse til utførsel av varer som er lisenspliktige i henhold til § 1, gis i form av utførselslisens etter søknad på fastsatt skjema. Søknad og tillatelse kan overføres elektronisk.

Når det gjelder søknader om tillatelser til utførsel av teknologi eller tjenesteytelser som nevnt i § 1, fremmes søknad i brev form. Tillatelse vil likeledes bli gitt i brev form.

Søknad om formidling som nevnt i § 1 bokstav i fremmes i brev form. Tillatelse gis likeledes i brev form.

Eksportøren plikter å legge fram alle opplysninger og den dokumentasjon som Utenriksdepartementet finner nødvendig for behandling av søknaden.

Søknaden skal være undertegnet av eksportøren eller den som har fullmakt til å handle på eksportørens vegne.

§ 5.

Tillatelse til utførsel av varer og teknologi, samt ytelse av tjenester kan ikke overdras til andre uten tillatelse fra Utenriksdepartementet.

§ 6.⁶

Eksportøren skal påse:

- at varer, teknologi eller tjenester som utføres er i samsvar med innvilget tillatelse,
- at varer, teknologi eller tjenester som utføres går til det bestemmelsessted som framgår av tillatelsen,
- at varer, teknologi eller tjenester som utføres ikke fraviker de kvanta eller beskrivelser som framgår av utførselstillatelsen,
- at utførselen skjer innen den gyldighetsfrist som er satt i utførselstillatelsen,
- at særlige vilkår som er satt i utførselstillatelsen er oppfylt.

² Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

³ Se artikkel VI i Vedlegg I til ESA-konvensjonen.

⁴ <http://www.esa.int/>

⁵ Endret ved forskrifter 4 jan 2000 nr. 2, 24 nov 2004 nr. 1508.

⁶ Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

§ 7.

Gyldig tillatelse fra Utenriksdepartementet skal foreligge før utførsel av varer som omfattes av lisensplikten. Eksportøren skal påse at utførselen er i samsvar med den gyldige tillatelsen, jf. § 6. Utenriksdepartementet eller tollmyndigheten kan pålegge at eksportøren skal legge frem dokumentasjon om enhver utførsel eller tillatelse gitt i medhold av denne forskrift for kontroll.

§ 8.⁷

Søknad om forlenging av tillatelsens gyldighet sendes Utenriksdepartementet med redegjørelse for årsaken til at tillatelsen ønskes forlenget. Det samme gjelder søknad om endring av tillatelsen. Søknaden sendes i brevs form. Søknad og tillatelse kan også overføres elektronisk.

En tillatelse kan kun endres av Utenriksdepartementet.

§ 9.⁸

Dersom en innvilget tillatelse ikke benyttes eller ikke kan benyttes i overensstemmelse med anførte vilkår, skal tillatelsen umiddelbart returneres til Utenriksdepartementet med en redegjørelse for årsaken til at den ikke kan benyttes.

§ 10.⁹

Eksportøren eller den som har fullmakt til å handle på eksportørens vegne, skal umiddelbart varsle Utenriksdepartementet skriftlig dersom innvilget tillatelse er tapt.

⁷ Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

⁸ Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

⁹ Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

§ 11.¹⁰

Eksportøren skal beholde den benyttede tillatelse i ti år fra den dag tillatelsens gyldighet utløper. Utenriksdepartementet kan pålegge eksportøren å legge frem tillatelsen for kontroll.

§ 12.¹¹

Det kan settes vilkår for innvilgelse av tillatelse. Vilkårene skal være i samsvar med formålet til lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

§ 13.¹²

Tillatelse gitt i medhold av denne forskrift kan tilbakekalles dersom eksportøren vesentlig misbruker tillatelsen eller vesentlig misligholder vilkårene i denne. En tillatelse kan også tilbakekalles dersom det fremkommer nye opplysninger eller endrede fakta eller de politiske forhold i mottakerstaten eller området endres, og dette vesentlig endrer grunnlaget for tillatelsen. For øvrig gjelder de alminnelige regler om omgjøring av enkeltvedtak.

§ 14.¹³

Utenriksdepartementet kan gjøre unntak fra disse forskrifter.

§ 15.¹⁴

Disse forskrifter trer i kraft 15. februar 1989.

¹⁰ Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

¹¹ Tilføyd ved forskrift 4 jan 2000 nr. 2. Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

¹² Tilføyd ved forskrift 4 jan 2000 nr. 2. Endret ved forskrift 24 nov 2004 nr. 1508.

¹³ Endret ved forskrift 4 jan 2000 nr. 2 (tidligere § 12).

¹⁴ Endret ved forskrift 4 jan 2000 nr. 2 (tidligere § 13).

Vedlegg 4

Retningslinjer av 28. februar 1992 for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål¹

I. Formål og anvendelsesområde

1. Disse retningslinjene er veiledende for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av våpen, militært materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål.

Reglene for lisensinnvilgelse gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.

Utgangspunktet for eksportreguleringen er følgende formuleringer i Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato:

Regjeringens erklæring:

«Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig.»

Stortingets vedtak:

«Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.»

I 1997 sluttet et enstemmig Storting seg til en presisering om at «Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».

Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

Utenriksdepartementets vurdering av lisenssøknader skjer bl.a. på grunnlag av kriteriene som fremgår i vedlegg A til disse Retningslinjene. Kriteriene gjenspeiler artikkel 2 i EUs felles holdning om våpeneksport (2008/944/CFSP), som Norge har sluttet seg til.

2. For gjennomføringen av reguleringen anvendes lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (heretter kalt eksportkontrollloven), samt forskrift av 10. januar 1989 nr. 51 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi (heretter kalt forskriften).

Retningslinjene er veiledende, og fastsetter hvilke prinsipper det skal legges vekt på ved Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell med hjemmel i eksportkontrollloven og forskriften.

Retningslinjene skal legges til grunn ved vurderingen av søknader om utførselslisens og tillatelse etter forskriften § 1.

3. Den militærtekniske utvikling siden 1959 har medført at de hensyn som Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak tok utgangspunkt i, bare kan ivaretas gjennom en eksportregulering som favner videre enn det som umiddelbart følger av ordlyden til erklæring og vedtak. Retningslinjene skal sikre dette. De gjelder således ikke bare ved behandling av søknader om eksportlisens for våpen og ammunisjon, men også for annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål, (se kap. V), ved del-leveranser (se kap. VII), samt for teknologi og tjenesteyting (se henholdsvis kap. VI og VIII). Lisenssøknader om eksport av flerbruksvarer² samt tilknyttet teknologi og tjenester for

¹ Endret 20.5.2009

² Beskrevet på Utenriksdepartementets liste II

militær bruk skal behandles på samme måte som for kategori B-materiell.

4. ³ Ved behandlingen av lisenssøknader må man ha for øye at lisensplikten i mange tilfeller går lenger enn den hjemmel man har etter eksportkontroll-lovens § 1 til å nekte utførsel. Før det gis avslag på søknad om lisens, må det således være godtgjort at vilkårene er oppfylt etter loven. Ved behandling av lisenssøknader for eksport av varer med begrenset militær verdi, ved del-leveranser og ved eksport av teknologi og tjenester, er det særlig viktig at det foretas en slik vurdering av hjemmelsgrunnlaget.

II. Landgrupper og varekategorier

1. For å lette behandlingen av lisenssøknader, anvendes følgende landgrupper:

Landgruppe 1 består av de nordiske land og NATOs medlemsland. I tillegg består gruppen av andre land som kan godkjennes av departementet som mottakere av våpen.

Landgruppe 2 består av land som befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som rammes av en boikottbeslutning av FNs Sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til⁴

Landgruppe 3 består av land utenfor gruppe 1 og 2 som Norge ikke selger våpen og ammunisjon til, men som kan motta annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål.

2. Følgende varekategorier innføres:

Varekategori A:

Våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell.

Denne omfatter våpen og ammunisjon av alle slag.

Den omfatter i tillegg annet materiell som vil kunne benyttes med vesentlig virkning til å påvirke de militære styrkeforhold ut over nærområdet, herunder materiell for havovervåking og elektroniske tiltak mot satellittbårne systemer.

Varekategori B:

Annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål.

Denne omfatter annet materiell, konstruert eller modifisert for militært formål, som er beskrevet i Utenriksdepartementetsliste I (Våpen, ammunisjon og annet militært materiell) og som ikke har egenskaper eller bruksområder slik de er definert for varekategori A.

III. Samarbeids- og utviklingsprosjekter

Eksport av varer, tjenester og teknologi til land Norge har samarbeidsavtaler med skal tillates dersom leveransen finner sted under et prosjekt som er godkjent av norske myndigheter med det hovedsiktemål å ivareta samarbeidslandenes egne forsvarsbehov. Dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk, kan det reeksporteres etter samarbeidslandets eksportkontrollregler.

IV. Flernasjonale produkter

Ved samarbeidsprosjekter som er av en slik art at det ferdige produkt fremstår med flernasjonal identitet, kan produksjonslandets eksportkontrollregler legges til grunn ved eksport til tredjeland. I forbindelse med godkjenningen av samarbeidsprosjektet skal eksportvilkårene for det ferdige produkt til tredjeland avtales mellom de berørte lands myndigheter.

V. Eksport av varer med selvstendig funksjon

1. Eksportsøknaden behandles uavhengig av om utførselen til mottakerlandet skjer direkte eller indirekte.
2. Leveranser av kategori A-produkter kan ikke finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter. Hovedsynspunktet bør være at leveranser av kategori A- og kategori B-produkter ikke kan finne sted til land i gruppe 2.
3. a. For eksport av varer i kategori A vil det normalt kunne tilstås eksportlisens dersom kunden er, eller opptrer på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1. Dokumentasjon må godtgjøre dette.

Lisensiering av leveranser under denne kategori til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling, og innvilgelse forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksportklausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjenning.

³ Tidligere pkt.4 om COCOM utgått 1. februar 1995.

⁴ Vedtak om embargo eller sanksjoner som er vedtatt av Den europeiske union (EU) eller Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) og som gjennomføres i norske forskrifter.

- b. For eksport av varer i kategori B skal det tilstås lisens for land i gruppe 1 og 3.

Dokumentasjon som godtgjør sluttbrukeren, skal kreves.

VI. Eksport av teknologi, herunder bl.a. produksjonsrettigheter og datapakker

1. Med teknologi menes her innsikt som er avgjørende for å utvikle, produsere, vedlikeholde eller bruke en vare.
2. Søknad om overføring av produksjonsrettigheter skal behandles med sikte på å sikre at overføringen ikke har som formål å omgå norsk eksportregulering.
3. Ved eksport av teknologi som inngår i samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal tillatelse gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter.
4. Ved behandlingen av søknader om eksport som ikke er ledd i myndighetsgodkjent samarbeid, skal det bringes på det rene hvilken kategori det ferdige produkt vil tilhøre.
 - a. Dersom det dreier seg om produksjonsrettigheter for en vare i kategori A, kan tillatelse bare gis for overføring til land i gruppe 1 og etter tilsvarende prinsipper som for øvrig gjelder for eksport av varer under denne kategorien.

Som vilkår for tillatelsen skal den norske selger av produksjonsrettighetene dessuten pålegges å innarbeide i kontraktbetingelsene forbehold om at eventuell sublisensiering av produksjonsrettigheter vil bli forelagt norske myndigheter for godkjenning. Utenriksdepartementet skal behandle søknad om sublisensiering på samme måte som overføring av produksjonsrettighetene direkte fra Norge.

- b. For overføring av produksjonsrettigheter til varer i kategori B skal tillatelse i alminnelighet gis for land i gruppe 1 og 3. Utenriksdepartementets krav til dokumentasjon og kontraktbetingelser må i disse tilfeller bero på en konkret vurdering hvor bl. a. produktets egenskaper, produksjonslandets egen eksportpolitikk og skadevirkningene ved eventuell eksport til uønskede mottakere, tas i betraktning.
5. Ved andre typer teknologioverføringer kan det ikke oppstilles detaljerte retningslinjer. Vurderingen av eksportsøknaden vil måtte avhenge av i hvilken grad teknologioverføringen knytter seg til et produkts militære funksjon. Jo mer dette er tilfelle, dess mer skal vurderingen av

en søknad basere seg på retningslinjene for eksport av ferdigproduktet i tilsvarende varekategori.

VII. Delleveranser

1. Med delleveranser menes leveranser av varer som ikke har noen selvstendig funksjon.
2. Ved delleveranser under samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal utførelseslisens gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter. Det er da en forutsetning at de norske deler eller komponenter samordnes med deler fra andre leveringskilder, og at det ferdige produkt ikke fremstår som norsk.

Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt.
3. For delleveranser til prosjekter som ikke er myndighetsgodkjente, og der leveransen er basert på markedstilgjengelig teknologi og på grunnlag av kundens produktbeskrivelse, skal lisens i alminnelighet innvilges til de land som ikke tilhører gruppe 2, dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt skal ikke kreves.
4. Søknad om eksportlisens for delleveranser av annen type enn nevnt i pkt. 2 og 3 skal behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet. Bestemmelsen i Kap. I, punkt 1 skal imidlertid kunne begrunne fravik av denne regel.

VIII. Tjenesteytelser

1. Tjenesteytelser kan være knyttet til utvikling, produksjon, vedlikehold og bruk av et produkt, men behøver ikke være knyttet til noe produkt for å måtte ha tillatelse etter forskriftenes § 1, pkt. d og f. Militær planlegging vil også være omfattet.
2. For tjenesteytelser som er tilknyttet militært materiell under kategori A og B, og som utgjør en vesentlig forutsetning for materiellets utvikling, produksjon, vedlikehold eller bruk, skal det gjelde tilsvarende vilkår for innvilging av tillatelse for tjenesteytelser som ved eksportlisens for selve produktet. Dersom tjenesten har en løsere tilknytning til produktet, kan en mindre streng praksis overveies.
3. For tjenester som ikke er konkret knyttet til en vare, men som vedrører militær planlegging, skal tillatelse normalt innvilges til land i gruppe 1 og ikke innvilges til land i gruppe 2. Innvil-

gelse til andre mottakerland må vurderes konkret med utgangspunkt i tjenesteytelsens antatte militære og mulige politiske virkning, og godkjennes av departementet.

IX. Prosedyreregler

1. Søknader som behandles etter disse retningslinjer, bør være ferdigbehandlet av Utenriksdepartementet senest innen 12 uker for kategori A-produkter og senest innen 6 uker for øvrige søknader.
2. Ved vurdering av tekniske sider og bruksområde for produkt, teknologi, data-pakke eller tjeneste konsulteres om nødvendig Forsvarsdepartementet ved Forsvarets forskningsinstitutt.
3. Dersom søknaden om eksport berører viktige forsvarsspørsmål eller materiell-samarbeid med andre land, skal uttalelse innhentes fra Forsvarsdepartementet.
4. Dersom søknaden om eksport berører viktige norske næringsinteresser, skal uttalelse innhentes fra Næringsdepartementet.

Vedlegg A⁵

Kriterium 1

Respekt for medlemsstatenes internasjonale forpliktelser, særlig sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd eller av Den europeiske union, avtaler om ikke-spredning og andre emner samt andre internasjonale forpliktelser

Eksportlisens skal ikke utstedes dersom dette er uforenlig med blant annet:

- a. medlemsstatenes internasjonale forpliktelser og deres plikt til å overholde våpenblokade innført av De forente nasjoner (FN), Den europeiske union (EU) og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE),
- b. medlemsstatenes forpliktelser etter avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen, konvensjonen om biologiske våpen og toksinvåpen og konvensjonen om kjemiske våpen,
- c. medlemsstatenes forpliktelse til å avstå fra å eksportere enhver form for anti-personellmidler.
- d. medlemsstatenes forpliktelser innenfor rammen av Australia-gruppen, kontrollregimet for rakettvåpenteknologi, Zangger-komiteen, gruppen av leverandører av kjernefysisk materiale, Wassenaar-samarbeidet og Haag-atferdskodek-

sen mot spredning av ballistiske raketter (HCOC).

Kriterium 2

Respekt for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale menneskerettsinstrumenter, og skal deretter:

- a. avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking,
- b. i hvert enkelt tilfelle utøve særlig forsiktighet og ta hensyn til hvilken type militær teknologi eller militært utstyr det gjelder, når de utsteder lisens til land der kompetente organer i FN, Europarådet eller EU har konstatert alvorlige brudd på menneskerettighetene.

Teknologi eller utstyr som kan brukes til intern undertrykking, skal i denne forbindelse omfatte blant annet slik teknologi eller slikt utstyr, eller tilsvarende teknologi eller utstyr, som det er godtgjort at den påtenkte sluttbrukeren har anvendt til intern undertrykking, eller teknologi eller utstyr som det er grunn til å tro vil bli anvendt til andre formål eller viderelevert til en annen sluttbruker enn angitt, og bli brukt til intern undertrykking. I tråd med artikkel 1 i denne felles holdning skal det vurderes nøye hvilken type teknologi eller utstyr det dreier seg om, særlig om teknologien eller utstyret er ment for nasjonale sikkerhetsformål. Intern undertrykking omfatter blant annet tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, summariske eller vilkårlige henrettelser, forsvinninger, vilkårlig frihetsberøvelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, som angitt i relevante internasjonale menneskerettsinstrumenter, herunder Verdenserklæringen om menneskerettighetene og den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale humanitærrettsinstrumenter, og skal deretter:

- c. avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett.

⁵ Tatt ved endring av retningslinjene 20.mai 2009

Kriterium 3

Den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens som vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten.

Kriterium 4

Bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller til å tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Ved vurderingen av denne risikoen skal medlemsstatene ta hensyn til blant annet følgende:

- om det pågår, eller om det er sannsynlig at det kan oppstå, en væpnet konflikt mellom mottakerstaten og et annet land,
- om det foreligger territorialkrav mot et naboland som mottakerstaten tidligere har forsøkt eller truet med å tvinge gjennom med makt,
- om det er sannsynlig at den militære teknologien eller det militære utstyret vil bli brukt til andre formål enn legitime nasjonale sikkerhets- og forsvarsoppgaver i mottakerstaten,
- at det er nødvendig å unngå å påvirke den regionale stabiliteten negativt i vesentlig grad.

Kriterium 5

Den nasjonale sikkerheten i medlemsstatene og i territorier der de eksterne forbindelser er en medlemsstats ansvar, samt den nasjonale sikkerheten i vennligsinnede og allierte land

Medlemsstatene skal ta hensyn til:

- hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på deres egne, på andre medlemsstaters og på vennligsinnede og allierte lands forsvars- og sikkerhetsinteresser, samtidig som de erkjenner at dette forhold ikke må berøre hensynet til kriteriet om respekt for menneskerettighetene eller kriteriet om regional fred, sikkerhet og stabilitet,
- risikoen for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt mot deres egne eller andre medlems-

staters styrker og mot styrkene til vennligsinnede og allierte land.

Kriterium 6

Kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten

Medlemsstatene skal ta hensyn til blant annet kjøperlandets historikk når det gjelder:

- støtte eller oppfordring til terrorisme og internasjonal organisert kriminalitet.
- overholdelse av internasjonale forpliktelser, særlig om å avstå fra maktbruk, og av internasjonal humanitærrett.
- forpliktelse om ikke-spredning og andre former for rustningskontroll og nedrustning, særlig med hensyn til undertegning, ratifisering og gjennomføring av relevante konvensjoner om rustningskontroll og nedrustning nevnt i kriterium 1 bokstav b).

Kriterium 7

Risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår

Ved vurderingen av hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på mottakerstaten, og av risikoen for at teknologien eller utstyret kan bli viderelevert til en uønsket sluttbruker eller bli anvendt til et uønsket formål, skal det tas hensyn til følgende:

- mottakerstatens legitime forsvars- og sikkerhetsinteresser, også i tilknytning til eventuell deltakelse i FN's og andre fredsbevarende operasjoner,
- mottakerstatens tekniske evne til å bruke teknologien eller utstyret,
- mottakerstatens evne til å gjennomføre effektiv eksportkontroll,
- risikoen for at teknologien eller utstyret vil bli reeksportert til uønskede bestemmelsessteder, og mottakerstatens historikk med hensyn til å overholde bestemmelser om reeksport eller innhente samtykke før reeksport som den eksporterende medlemsstaten finner det nødvendig å pålegge,
- risikoen for at teknologien eller skal bli videre sendt til terrororganisasjoner eller frittstående terrorister,
- risikoen for teknologiervervelse gjennom ulovlig kopiering av produkter (reverse engineering) eller utilsiktet teknologioverføring.

Kriterium 8

Forenlighet mellom eksporten av militær teknologi eller militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen

Medlemsstatene skal på bakgrunn av opplysninger fra relevante kilder, som rapporter fra FNs

utviklingsprogram (UNDP), Verdensbanken, Det internasjonale valutafond (IMF) og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), vurdere om den planlagte eksporten i betydelig grad vil hindre en bærekraftig utvikling i mottakerstaten. De skal i denne forbindelse vurdere den forholdsmessige størrelsen på mottakerstatens militære og sosiale utgifter, idet de tar hensyn også til eventuell bilateral bistand eller bistand fra EU.

Vedlegg 5**Liste I: våpen, ammunisjon, annet militært materiell og tilhørende teknologi**

1. Håndvåpen m.v. for militært eller annet formål:
Revolvere, pistoler, geværer, maskingeværer, maskinpistoler, harpuncanoner og harpungeværer; andre ildvåpen eller lignende apparater som avfyrrer en eksplosiv ladning; bajonetter.
Merknad: Pkt. 1 omfatter ikke glattborede haglgeværer, konstruert for jaktbruk, og antikke håndvåpen fra før 1890.
2. Artilleri m.v.
 - a. Artillerienheter, inklusive kanoner og mortere, samt granatkastere og panservernvåpen innbefattet pansergevær, granatgevær og panserskudd.
 - b. Flammekastere.
3. Missilsystemer, bomber, raketter, torpedoer, land- og sjøminer, håndgranater.
4. Ildledningsutstyr, søkerutstyr, utstyr for håndtering, mottiltak m. v.:
 - a. Utstyr spesielt konstruert eller modifisert for ildledning, håndtering, kontroll, armering, utskyting, styring, deteksjon, lokalisering, fjerning, sveiping, jamming, destruksjon eller desarmering av materiell nevnt i punktene 2 og 3.
 - b. Sonarer og sonarutstyr, herunder sonarbøyer, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
5. ABC-våpen m.v.:
 - a. Radioaktive, biologiske og kjemiske våpen.
 - b. Utstyr spesielt konstruert eller modifisert for utplassering, utskyting, spredning eller nøytralisering av våpen nevnt under punkt 5a.
 - c. Utstyr, kjemikalier og substanser utviklet for deteksjon av våpen nevnt under punkt 5a.
 - d. Utstyr, kjemikalier og substanser utviklet for rensing av objekter som har vært utsatt for kjemiske stridsmidler.
 - e. Tåregasser og andre substanser som forårsaker irritasjon eller redusert fysisk yteevne, av midlertidig karakter.
6. Ammunisjon, sprengstoff m.v.:
 - a. Ammunisjon til produkter nevnt i punktene 1 og 2.
 - b. Magasiner og utstyr for innføring av ammunisjon.
 - c. Sprengstoff, krutt og tennmidler spesielt konstruert eller modifisert for materiell i punktene 3, 5 og 6a.
 - d. Sprengladninger spesielt konstruert eller modifisert for militært formål samt avfyringsmidler, herunder tennhetter, til slikt materiell.
 - e. Drivladninger for missiler, raketter og torpedoer.
 - f. Pyrotekniske artikler og røykutstyr spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
7. Elektronisk utstyr m.v., ikke nevnt under pkt. 4:
 - a. Sambandsutstyr spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
 - b. Elektronisk krigførsutstyr, herunder antiradarsystemer og radarvarslere.
 - c. Navigasjonsutstyr, avstandsmålere, posisjons- og retninggivere, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
 - d. Laser-, partikkelstråle- eller mikrobølgevåpen.
 - e. Annet elektronisk utstyr, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
8. Fartøyer m.v., undervannsutstyr:
 - a. Fartøyer, herunder undervannsfartøyer, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
 - b. Ubåt- og torpedonett.
 - c. Pontongbroer.
 - d. Dykkerutstyr spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
9. Luftfartøyer, m.v.:
 - a. Luftfartøyer og romfartøyer spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
 - b. Fallskjermer for stridende personell eller for slipp av last
10. Beltebiler, amfibiebiler og andre kjøretøyer spesielt konstruert eller modifisert for militært

formål, stridsvogner, militære bergningsvogner.

Merknad: Pkt. 10 omfatter ikke ubevæpnede og ikke-pansrede kjøretøyer fra før 1950, konstruert for kjøring på vei.

11. Beskyttelses- og redningsutstyr m.v., spesielt konstruert eller modifisert for militært formål:

G-drakter, trykkdrakter, isolasjonsdrakter, beskyttelsesklær, skuddsikre vester, beskyttelsesutstyr for minerydding, hjelmer, surstoffutrustninger, pusteutstyr, fallskjermer, katapulter og andre utskytningsanordninger.

12. Hangarer, tilfluktsrom og andre bygninger, samt containere, provisoriske bygg og telt, spesielt konstruert eller modifisert for militært formål

13. Kamouflasjemateriell.

14. Fotomateriell:

- a. Kameraer spesielt konstruert eller modifisert for militært formål.
- b. Utstyr for tydning av flyfotografier, spesielt utviklet eller modifisert for militært formål.

15. Intendanturmateriell, herunder bekledning, drivstoffer, kvarter- og kontormateriell samt utstyr for forpleining, spesielt utviklet eller modifisert for militært formål.

16. Materiell, herunder simulatorer, spesielt konstruert eller modifisert for opplæring i bruk eller vedlikehold av produkter under 1–15 ovenfor.

17. Komponenter, deler, delsystemer og tilleggsutstyr spesielt konstruert eller modifisert for produkter under 1–16 ovenfor, som følger:

1. For produkter under pkt. 1 ovenfor.
2. For produkter under pkt. 2 ovenfor.
3. For produkter under pkt. 3 ovenfor.
4. For produkter under pkt. 4 ovenfor.
5. For produkter under pkt. 5 ovenfor.

6. For produkter under pkt. 6 ovenfor.
7. For produkter under pkt. 7 ovenfor.
8. For produkter under pkt. 8 ovenfor.
9. For produkter under pkt. 9 ovenfor.
10. For produkter under pkt. 10 ovenfor.
11. For produkter under pkt. 11 ovenfor.
12. For produkter under pkt. 12 ovenfor.
13. For produkter under pkt. 13 ovenfor.
14. For produkter under pkt. 14 ovenfor.
15. For produkter under pkt. 15 ovenfor.
16. For produkter under pkt. 16 ovenfor.

18. Programvare:

- a. Programvare spesielt utviklet eller modifisert for å inngå i produkter under 1–17 ovenfor.
- b. Programvare spesielt utviklet eller modifisert for konstruksjon, produksjon, vedlikehold eller drift av produkter under 1–17 ovenfor.
- c. Programvare, ikke dekket av 18.a. eller 18.b. ovenfor, spesielt utviklet eller modifisert for å realisere funksjoner av militær karakter.

19. Materialer, maskiner, verktøy m.v.:

- a. Materialer, kjemikalier og andre substanser spesielt utviklet eller modifisert for militært formål.
- b. Maskiner, verktøy og utrustning spesielt konstruert eller modifisert for utvikling, konstruksjon, produksjon, vedlikehold eller kontroll av produkter under 1–18 ovenfor.

20. Teknologi spesielt knyttet til produkter under 1–19 ovenfor.

NB! Liste I omfatter ikke modeller («dummies») uten militær funksjon, beregnet for utstilling, etc.

Vedlegg 6

Oversikt over medlemskap i de multilaterale eksportkontrollregimene 2009

Tabell 6.1

Land	Zangger-komiteen (ZAC)	Nuclear Suppliers Group (NSG)	Australia-gruppen (AG)	Regimet for eksport-kontroll av missil-teknologi (MTCR)	Wassenaar-samarbeidet (WA)
Argentina	x	x	x	x	x
Australia	x	x	x	x	x
Belgia	x	x	x	x	x
Brasil	-	x	-	x	-
Bulgaria	x	x	x	x	x
Canada	x	x	x	x	x
Danmark	x	x	x	x	x
Estonia	-	x	x	-	x
Finland	x	x	x	x	x
Frankrike	x	x	x	x	x
Hellas	x	x	x	x	x
Hviterussland	-	x	-	-	-
Irland	x	x	x	x	x
Island	-	x	x	x	-
Italia	x	x	x	x	x
Japan	x	x	x	x	x
Kasakhstan	x	x	-	-	-
Kina	x	x	-	-	-
Kroatia	x	x	x	-	x
Kypros	-	x	x	-	-
Latvia	-	x	x	-	x
Litauen	-	x	x	-	x
Luxembourg	x	x	x	x	x
Malta	-	x	x	-	x
Mexico	-	x	-	-	x
Nederland	x	x	x	x	x
New Zealand	-	x	x	x	x
Norge	x	x	x	x	x
Polen	x	x	x	x	x
Portugal	x	x	x	x	x
Romania	x	x	x	-	x
Russland	x	x	-	x	x

Tabell 6.1

Land	Zangger-komiteen (ZAC)	Nuclear Suppliers Group (NSG)	Australia-gruppen (AG)	Regimet for eksport-kontroll av missil-teknologi (MTCR)	Wassenaar-samarbeidet (WA)
Slovakia	x	x	x	-	x
Slovenia	x	x	x	-	x
Spania	x	x	x	x	x
Storbritannia	x	x	x	x	x
Sveits	x	x	x	x	x
Sverige	x	x	x	x	x
Sør-Afrika	x	x	-	x	x
Sør-Korea	x	x	x	x	x
Tsjekkia	x	x	x	x	x
Tyrkia	x	x	x	x	x
Tyskland	x	x	x	x	x
Ukraina	x	x	x	x	x
Ungarn	x	x	x	x	x
USA	x	x	x	x	x
Østerrike	x	x	x	x	x
Totalt	37	47	40	34	42

EU-kommisjonen deltar i Australia-gruppen, samt som observatør i Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen (ZAC).

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Aurskog AS 11/2012

